ЦІНА: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК X | ТРАВЕНЬ — 1959 — MAY | Ч. 112

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Новий здобуток у громаді читачів "Нових Днів": (Зліва направо) Високодостойний Леслі М. Фрост — прем'єр провінції Онтаріо, Високодостойний Іван Яремко (наш земляк) — міністер транспорту, Високодостойний д-р Маккінон Філіпс — державний секретар провінції Онтаріо, Канада.

Всі три щиро вітають читачів нашого журналу і наперед дякують за підтримку у провінційних виборах, які відбудуться в червні цього року.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Жовкевич Ніна, Судбури, Онт., Канада (на "Соняшник") 5
Галина Соняшна, Чікаго, США 1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Плевако П., Париж, Франція .... 5.00 дол.
Михайлова Г., Метачен, Нью Джерсі, США 2.00 дол.
Кохно В., Елмвуд Парк, Ілл., США .... 2.00 дол.
Іващенко О., Чікаго, США .... 1.30 дол.
Кіпа В., Вронкс, США .... 1.00 дол.

Сердечно дякуємо всім за допомогу!

Редакція

ДО ВСІХ ЧИТАЧІВ НАШОГО ЖУРНАЛУ

Ще раз просимо вчасно відновляти передплату, або вчасно відмовитись від журналу, якщо Ви не хочете. Писати нагадування нема коли й нема кому. Накидати журнал комусь ми не хочемо, але й зупиняти висилку, як давній переплатник вчасно не відновив передплати, також не можемо, бо не вгадаємо ж, чи людина не може вчасно відновити, чи не хоче журналу.

На Вашій наліпці стоїть якесь число (після прізвища). Це число, по яке (включно) у Вас заплачено. Перевірте наліпку і будете знати, чи Ви за журнал винні, чи у Вас заплачено наперед. Це число 112, як на Вашій наліпці, для прикладу, стоїть ч. 110, то значить, що Ви винні вже за два числа. Якщо на наліпці бачите, для прикладу, 120, то у Вас заплачено за 8 місяців наперед.

Наших чіказьких читачів просимо не чекати, поки до Вас звернеться п. Д. Завертайло (він не може до всіх звернутись!), а відновити передплату самим. Між іншим, у Чікаго тепер чимало боржників, тому просимо всіх чіказьких передплатників негайно перевірити наліпки і на щось зважитись: чи відновити передплату, чи відмовитись від журналу.

Просимо вибачити за деяке спізнення журналів за останні пару місяців — обставини склались такі, що треба було кілька разів виїхати з Торонта, витратити часу чимало. Але з наступного місяця все буде поставлено в норму — журнали вийдуть своєчасно вже.

Редакція

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.50, піврічна $ 2.00
США — річна: $ 4.00, — піврічна: $ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).

Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England
Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

Address:
"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.
Printed by KIEV PRINTERS, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., Canada

Петро ДОРОШКО

Будиночок над Случчю

Де б'ється Случ у береги камінні,
Незмінні в буйнім клекоті століть,
В старому Новограді на Волині
Старесенький будиночок стоїть.

Непоказний, низенький, клямки ржаві!..
Та ми в шанобі знімемо шапки:
Він береже нетлінну частку слави,
Що наш народ нестиме крізь віки.

Цього будиночку привітні стіни,
Домашня тишина його тепла
Були найпершим світлом для дитини,
Що народилась тут і тут росла.

Русалкою вистрибувала в плесі,
Над Случчю на вінки збирала цвіт.
Зросла, назвалась Українка Леся,
І воїном пішла в широкий світ.

А Случі хвилі й далі клекотіли,
В каміння бились, бігли без кінця.
Тут гартувалися в дівочім тілі
Незламні сили мужнього борця.

Дух боротьби живили ці джерела,
Гострили пісню скелі кам'яні,
І пісня пробивалась в темні села —
В серцях досвітні запалить вогні.

І сміливішав зір. І дужче, дужче
Людського серця стомленого стук —
В народа взяте слово невмируще
Булатом до людських верталось рук.

І гартувало з ратая героя,
Що не питав, де подвигу межа,
Живе, гаряче слово, слово-зброя,
Яке в віках не вищербить іржа.

Весь світ розкрив провидці-поетесі
Скарби, джерела, схованки століть...
Ми не створили пам'ятників Лесі,
То ж хай оцей будиночок стоїть,

Як пам'ятник на придорожнім схилі
Волинської землі. Хай плине Случ.
Велика сила у слабому тілі
Тут гартувалась між гранітних круч.

МІСТА УКРАЇНИ

НОВОГРАД - ВОЛИНСЬКИЙ (ЗВЯГЕЛЬ)

Місто, у якому народилась Леся Українка.. Хіба цього мало, щоб знати це невеличке й затишне місто, розташоване на високому лівому березі річки Случ?

Місто це стоїть за 80 кілометрів на захід від Житомира, на колишньому великому шляху Київ — Брест-Литовський, яким колись ходив і Богдан Хмельницький, і який тепер зветься: автомагістраль Київ - Львів.

До 1793 року Новоград-Волинський ще називався Звягель. Звягель — одне із найстарших українських міст: воно існувало ще в часи Київської Руси та Галицько-Волинського князівства. Місто вперше згадується в літописах, які відносяться до 1257 року.

Є здогади, що назва Зв'ягель походить від будівничого цього міста, князя на ім'я Возвягл. Уже в ті давні часи Звягель був визначним адміністративним і культур-

(Далі на стор. 14-ій)

Петро ГОЛУБЕНКО

„МАЗЕПИНСТВО“ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО

Ім'я Мазепи і згадки про полтавський бій і "Велику Шведську Могилу" знаходимо у таких творах Миколи Хвильового: "Життя", "Арабески", "Сантиментальна історія", "Повість про санаторійну зону". У своїх памфлетах Хвильовий так само раз-у-раз користається ім'ям Мазепи і "мазепинства". Вже цей перелік звертає на себе увагу. Ім'я Мазепи, очевидно, не випадково появляється на багатьох сторінках творів цього письменника. Характер звернення Хвильового до трагічного "полтавського побоїща" з першого ж погляду не залишає жадного сумніву. Сам Хвильовий у період вимушеної самокритики вважав за потрібне признати, що "апологія Мазепи є характеристичною рисою" його памфлетів з 1925 року і що в цей час він змішував "ленінську національну політику з "мазепинством", себто вважав, що радянська Україна має бути самостійною і незалежною від Москви державою. ("Пролітфронт", 1930 р., Ч. 1). Досить переконливо і яскраво виявив мазепинський характер поглядів Хвильового партійний критик А. Хвиля у статті **"Куди ведуть дороги шведських могил"**. Все це дає підстави ствердити якусь обтяженість Хвильового "мазепинським комплексом" і що "мазепинство" є органічним елементом "хвильовизму". У згаданій статті в журналі "Пролітфронт" Хвильовий, критикуючи колишніх своїх противників з журналу "Нова Генерація", між іншим пише: "Таємничі "ми" не тільки паплюжать Петра І, але й співають панегирики Мазепі"... "Ясніше говорячи, таємничі "ми" дуже болітоь болями українського войовничого націоналізму"... "Отже, почавши боротьбу проти хвильовизму, "пролетарські митці" "Нової Генерації" на сьогодні опинилися в лабетах того ж таки націоналістичного ухилу". Отже, Хвильовий тут сам стверджує, що хвильовизм, як "націоналістичний ухил" включає в себе негацію Петра І і апологію Мазепи.

Всупереч цьому ствердженню, деякі негатори Хвильового на еміґрації приписують йому ще й той гріх проти українства, що, мовляв, у добу "літературної дискусії" комуністичне "вільнодумство" Хвильового доходить до того, що він ласкаво згоджується "повісити на гілляці" не лише Мазепу, але й Петра". (Дивись ж. "Овид", 1959, ч. І, стор. 16). Хибність тенденції за всяку ціну зробити з Хвильового ворога українства виступає тут з особливою яскравістю. Критикам такого роду вистачає одного партійного квитка, щоб визначити ідеологію і світогляд письменника. Оскільки Хвильовий мав квитка КП(б)У, то, значить, він був московським вислужником і ворогом України, а тому "логічно" мусить бути і ворогом Мазепи. Відповідно до цієї "логічної" передпосилки і тенденційного негаторства Хвильового й спрепаровано вищенаведене твердження про те, що ніби то він "ласкаво згоджувався повісити Мазепу".

У повісті "Санаторійна зона" Хвильового справді є такі слова: "Люба сестро! Колись на шведських могилах, там, де тікає прекрасне Ворскло, де Полтава... там полки Петра розбили Мазепу. Але майбутній Аттіла (а він не за горами) повісить на гілляці двох; і то буде не тільки Мазепа, але й Петро". Ці слова належать не Хвильовому, а одному з персонажів цієї повісти. Для того щоб визначити, які герої творів письменника є рупором його поглядів, треба дуже уважно читати ці твори, аналізувати і порівнювати з думками, які належать самому письменникові. Лише після такої обережної і кропіткої аналізи можна бачити, де устами героя говорить письменник. У даному випадкові немає ніяких підстав слова Анарха з "Повісти про санаторійну зону" утотожнювати з поглядами Хвильового. Образний вислів про те, що треба повісити не тільки Мазепу але й Петра своїм змістом тотожний з відомою формулою "боротьби на два фронти" — і проти українського націоналізму і проти російського великодержавного шовінізму, якою визначалася політика партії у 20-х роках. Ця формула на перший погляд хоч і була певним "поступом", порівнюючи з боротьбою лише проти мазепинства у дореволюційні часи і виглядає більш-менш пристойно, але в основі вона зовсім фальшива. Бо поперше, боротьба проти російського великодержавного шовінізму була лише на папері і на словах, а в дійсності під прикриттям цієї формули велась боротьба лише проти українського опору московським великодержавникам і русифікаторам — інакше кажучи, лише проти українського націоналізму. По-друге, ця формула фальшива в самій основі, своєю суттю, бо якщо "повісити Петра" то автоматично відпадає потреба вішати й Мазепу, бо "мазепинство" є відповіддю України на виклик московського імперіялізму. Ця відповідь, як відомо, не є одиноким явищем в історії України. Якщо на початку 18-го століття цією відповіддю було "мазепинство", то в роки революції 1917 — 1920 рр. нею була "петлюрівщина". "Хвильовизм" є черговою українською відповіддю на реставрацію в радянських умовах того ж таки московського імперіялізму і колоніялізму у ставленні до України. І не випадково Хвильовий так часто звертається до образу Мазепи і "шведської могили", а в роки свого вимушеного "каяття" і самокритики одверто заявляв про внутрішню тотожність "хвильовизму" і "мазепинства".

Цю заяву Хвильового можна прийняти критично, мовляв, у чому тільки не каялись і до чого тільки не признавались українські письменники в обставинах московського терору в Україні, але погляди Хвильового і його творчість є незаперечним ствердженням його "мазепинської позиції". "Росія самостійна держава? Самостійна. Ну, так і ми самостійні! — писав Хвильовий у брошурі "Україна чи Малоросія". Формулі московського більшовизму "боротьби на два фронти" Хвильовий протиставив формулу боротьби проти російського великодержавного шовінізму і колоніялізму за повну самостійність України. Не лише об'єктивно, але й суб'єктивно, себто свідомо, Хвильовий став рупором українського націоналізму. "Нашими уста-

ми говорить молода українська інтеліґенція", — заявив Хвильовий в одному з своїх памфлетів і мав на це право. Мазепинське гасло Хвильового "Геть від Москви" є логічним і послідовним висновком з його поглядів.

Але нас цікавить в даному разі не аналогія "хвильовизм — мазепинство" в його об'єктивному значенні, а те, наскільки Хвильовий свідомий був сам мазепинського характеру своїх позицій і в якій мірі він теж причетний до "культу Мазепи", який властивий українському національновизвольному рухові.

Частково ми вже відповіли на це питання, вказавши на часте звернення Хвильового до Мазепи і "Шведської Могили". "Комплекс мазепинства" володіє уявою Хвильового. Характер звернення Хвильового до цієї трагічної сторінки в історії України не залишає ніякого сумніву — воно наскрізь позитивне. Тому і його заява про те, що ідеалізація Мазепи і неґація Петра є прикметною рисою хвильовизму, не є перебільшенням. Лишається простежити "мазепинство" Хвильового в його художніх творах.

У кількох новелях, подаючи образки сучасної "радянської України", Хвильовий звертається до минулого, яке служить йому ніби тлом, на якому він малює нову дійсність. Невід'ємним образом цього історичного пейзажу є Карло XII, Мазепа, Шведська Могила під Полтавою. Не лише доля України і персонажі творів Хвильового виступають в його уяві на тлі минулого, а й сам письменник підкреслює свою органічну пов'язаність з історичною Україною вже фактом свого народження: "Народився я в одному з тих городів, саме в степовому краю, саме в полковій залозі, де колись, — так давно! — слобожанські полки, а потім недалеко Диканька з Мазепою на Шведських могилах перед полтавським побоїщем", — пише Хвильовий в "Арабесках".

Ідейний зміст такого звернення до минулого України дуже яскраво розкрив партійний критик Андрій Хвиля у статті "Куди ведуть дороги шведських могил". Розшифровуючи характер культу Мазепи, Хвиля в цій статті пише: "Коли б не поразка під Полтавою, то й Україна не була б більшовицькою. Бо, мовляв, у 1709-му році під Полтавою вдруге після Б. Хмельницького була зроблена ще одна спроба збройною рукою зробити Україну самостійною державою. На думку українських панів націоналістів, у 1709-му році припинено було державне життя України, яке потім спробувала відновити Центральна Рада, Петлюра, гетьман. Ось чому так урочисто згадують українські націоналісти про Мазепу". До цього ж табору українських націоналістів з їх культом Мазепи зараховував А. Хвиля і Миколу Хвильового, стверджуючи це аналізою його художніх творів і перекладаючи мову художніх образів на мову соціології і політики. Микола Хвильовий виходить на Шведські Могили для того, щоб "очима ідей цих могил дивитись на сучасну радянську Україну. І що ж він бачить? Бачить Україну "на глухім шляху", "темне село" бачить, як на обріях "жевріють могили", як над степами України гойдаються шуліки, бачить хуртовину, вітри, — якийсь чад, сумбур ходить по селах, і виють собаки по селах, дим, — "над Україною завжди був дим, і вся вона задимилась у повстаннях і задимилась у муках"... Коли пройшла "синя баталія громадянської війни", в якій мала відродитись Україна, ніщо не змінилось на краще. "З'їли сукини сини революцію", а "лозунги 1917-го року стали фарисейством і матеріялом для спекуляції". Тоді Хвильовий повернувся обличчям до шведських могил, які нагадують йому той шлях, що пропав під Полтавою 1709-го р. — шлях до самостійности України. Але не на те повертається письменник до полтавських подій і до шведських могил, щоб сумувати і зідхати над долею України, тільки на те, щоб пригадувати землякам, де їм шукати тієї дороги, що нею Україна має вийти на "історичні шляхи", з-під Полтави треба починати "історичні ходи України".

З таким розкриттям образів Хвильового важко не погодитись. В оповіданні "Шляхетське гніздо" таке емоційне скерування творчости Хвильового виступає особливо показово. Позитивний персонаж цього оповідання патріярхальний "дедушка" (дідусь), який символізує селянську Україну, не сприймає радянської дійсности, сумує, що тепер земля "своя не своя". — "На нашій не своїй землі", як сказано у Шевченка, "якийсь чад, якийсь сумбур ходить по селах, і виють собаки по селах — дедушка не розуміє... Біля Великої Шведської Могили — дедушчин хутір... Рипить віз: ри-ип. Тягнуть воли до Великої Шведської Могили. Свіжий вітерець дмухає на дедушчине сиве волосся. Його широкі чумацькі брови похмуро нависли, його брови задумались... Скоро-скоро одійде дедушка у вічність і не буде дедушки на землі... Тепер земля більшовицька... Проїхали ліс, виїхали в степ. У степу маячить Велика Шведська Могила". Образ цієї могили не є тут звичайною пейзажною декорацією — мистецька функція цього образу є набагато глибшою. Безпросвітнє сучасне в більшовицькій Україні є наслідком її поневолення, яке має свій початок від трагічного "полтавського побоїща". В наслідок поразки Мазепи і перемоги Петра "своя не своя земля" — більшовицька" і нова безпросвітня панщина на ній — "робота довга, вічна, до самої смерти — як коні, як воли, як завжди осінь. Це те, що виспівують у сумних піснях дівчата на буряках. Простяглася ця пісня на великі степові гони. Не можна не слухати цієї пісні: її наші матері співають, наші сестри, наші жінки. І темно в цій пісні, бо сумно в ній, це народня пісня, це жіноча пісня, і всюди і завжди треба казати про неї. Слухав і я цих пісень біля шведських могил, і нагорнули вони в моїх грудях велику могилу народнього горя".

У наведених словах самого Хвильового ясно відчуваємо, що думка письменника не раз поверталася до шведських могил, і не лишається сумніву, як саме оцінював Хвильовий наслідки трагічної поразки під Полтавою. Але "мазепинство" Хвильового не вичерпується вищесказаним. Не тільки сама подія полтавського побоїща, про яку навіювала думи шведська могила, але й сама постать Мазепи маячила перед його очима, як певний символ і дороговказ. У повісті "Сантиментальна історія" героїня Б'янка Аргат, в рисах якої виразно виступає

прототип Аґлаї, — символ нового покоління, нової пореволюційної України, — рветься з глухої провінції, куди замість сподіваного відродження нації "прийшла якась нова дичавина, зашуміла модернізована тайга азіятщини, і тільки зрідка прорявались молоді вітерці". "Молоді вітерці" збуджують її тугу... "Тоді почала вірити, що десь живуть інші люди, і мене неможливо потягло до них. І це зміцнювало моє бажання полетіти кудись, до того ж і журавлі принесли мені сімнадцяту весну... Ця весна так затривожила мене, ніби я була перелітною птицею й мусіла летіти кудись за моря". Цей образ мимоволі веде нас до назви роману "Вальдшнепи".

Що ж це за туга, що нею опанована героїня повісти? Героїня оповідає далі: "Бігли поля, і суворо нас обминали шведські кургани. Я згадала Мотрю Кочубей". В тому, що героїня Хвильового згадує наречену Мазепи, заховано глибокий натяк. Б'янка утотожнює себе з Кочубеївною: її туга — туга за Мазепою. Про це виразно говорить її шукання за героєм, за яким тужить вся її істота. У місті, куди вона прибула, за нею упадає більшовицький діловод на ім'я Кук. Тип радянського малороса, ідейний і моральний характер якого розкривається такими його словами: "Ах, Б'янко, яке чудове життя, коли, наприклад, перед тобою стоїть широка кар'єра і ти можеш бути управділом Раднаркому". Другим нареченим, який залицяється до героїні, був славетний художник Чаргар, який "уже кілька років мучиться над ідеєю дати широке полотно, що по ньому будуть мчати Карло XII-ий і Мазепа після поразки. Він думає написати картину універсального значення". Здавалось би, цей другий і мусів би стати тим героєм, за яким тужить душа Б'янки. Але так не сталось. В образі художника Чаргара виступає та частина української інтеліґенції, яка була національно свідомою і патріотичною, але цей патріотизм не сягав далі романтичної залюблености в барвисте і драматичне минуле України і органічного несприйняття окупаційної дійсности. Це той тип української інтеліґенції, проти якого так бунтувався Хвильовий, називаючи його "просвітянином", якому бракує волі й відваги стати достойним мужем — володарем України. Цій інтеліґенції бракувало амбіцій провідної верстви. І тому й Б'янка не знаходить в особі Чаргара свого ідеалу, за яким тужить. У наслідок цього героїня деморалізується і стає жертвою діловода Кука. "Я вийшла на ту дорогу, що веде до глухої провінції. Тоді я круто повернула й пішла до квартири Кука". Таке закінчення повісти дуже промовисте. Символічний підтекст для вдумливого читача розкривається досить ясно. В епізоді до повісті Хвильовий оповідає про свою зустріч з Б'янкою, яка стала повією, хоч і говорила вишуканою українською мовою. Це нагадує мимоволі відповідні мотиви в поезії Є. Маланюка, про безвольність України, яка стає здобиччю кожного наїзника. Б'янка теж пояснює, що "втяглася" в таке життя, а вирватись з нього "не вистачає сили волі", бо не знайшла того, кого шукала, хто допоміг би їй "вирватись із зачарованого кола". Але вона висловлює віру, що "життя все таки прекрасне" і що "є в ньому інші, недосяжні для неї товариші". І ці інші "найшли мабуть ті заповітні кінці і далі", яких Б'янка не знайшла і за якими шукає. Автор (Хвильовий) зауважує далі, що "в ній відбувся великий внутрішній, духовий перелом" і само Б'янка стверджує сприйняття "нового світогляду". Тут, мабуть, накреслено перевтілення Б'янки в Аґлаю, яку виявлено в романі "Вальдшнепи". Аґлая сама виступає, як "нова людина нашого часу" і веде за собою Карамазових, проголошуючи тост "за відважних і вольових людей", за "безумство хоробрих" і закликаючи їх "розкладати нове багаття, бо тільки біля нього можна погрітись". Цим багаттям є патос і ентузіязм відродження молодої української нації.

Вадим СВАРОГ

СОЦРЕАЛІСТИЧНІ ПАПУГИ

У минулому році видавництво "Радянський письменник" появило на світ "монографію" Миколи Шамоти під заголовком, що його лише поблажливо можна назвати незрозумілим: "Талант і народ".

Ближче ознайомлення з цією книгою показує, що як талант, так і народ мають дуже далеке відношення до основної теми Шамотиного твору. "Бойове завдання" його полягає в тому, щоб завдати "нищівного удару" всім, хто наважується критикувати урядово схвалений метод "соціялістичного реалізму" та взагалі ревізувати марксо-ленінську естетику.

У київській "Літературній газеті" за 6 березня надрукована — на весь підвал — рецензія на цю книгу. Належить вона перу іншого відданого трубадура тоталітарного режиму, П. Моргаєнка, і називається дуже коротко й виразно: "Бойова, талановита книга".

Чи ж не цікаво ознайомитися із змістом "бойової й талановитої книги"? А разом з цим взагалі подивитися, чи є в сучасному марксистському літературознавстві щось подібне на проблиски живої думки, чи воно й надалі залишається тією ж безпросвітною мрякою, якою було двадцять-тридцять років тому.

Свою рецензію Моргаєнко починає такою широкомовною деклярацією:

"Талант художника і його співвідношення з народним життям — одна з найважливіших проблем естетики, і, досліджуючи її, автор веде широку розмову про зв'язки художньої літератури з художніми поглядами суспільства, про естетичний зміст принципу партійности літератури, про закономірності художнього пізнання і деякі особливості художнього відображення".

У цьому відступі, нехудожньо перевантаженому словом "художній", що не "відкриття", то безглуздя. "Співвідношення таланту з народним життям" звучить начебто вельми солідно, але насправді малограмотно. Співставляються бо тут величини абсолютно неспівмірні. З таким же успіхом можна співставляти бузину на городі з дядьком у Києві.

Крім того, щоб визначити співвідношення чогось із народним життям, треба передусім точно окреслити суть і межі поняття "народне життя".

Моргаєнко, говорячи про народ, звичайно має на думці "монолітний радянський народ". Але ні для кого не секрет, що цей "монолітний народ" являє собою один із найнахабніших мітів, що їх творить російська комуністична пропаґанда для тих, хто бажає їй вірити.

Ми добре знаємо, що отой "радянський народ", нібито щільно згуртований навколо своєї "рідної партії", в дійсності не існує і населення країн, "згуртованих" обручами комуністичного терору, таке ж соціяльно розшароване, як і населення будь-якої іншої країни світу.

Українські самостійники-демократи також користуються поняттям "українська людина" і "український народ", але значення, яке ми в них вкладаємо, зовсім відмінне від того, що його надають слову "народ" марксистські демагоги.

Намагаючись пресом тоталітарної диктатури серійно штампувати ходячих роботів, покірних партії й урядові "простих радянських людей", комуністичні можновладці таким чином розуміють під словом "народ" сукупність мільйонів відданих їм уніфікованих людських стереотипів. А хто духово стоїть поза цим гуртом, той, мовляв, до "радянського народу" не належить.

Натомість, для нас народ — це сукупність рівноправних індивідів, які, однак, належать до найрізноманітніших психологічних і культурних типів і насамперед мають право на індивідуальне мислення та ідейне самовираження. Ці індивіди об'єднуються на основі своєї приналежности до української культурної спільноти та визнання принципів демократичної організації суспільства.

Для нас поза нашим народом стоять лише ті, що, допомагаючи ворогам демократії, намагаються позбавити український народ свободи політичного й культурного самовизначення. Таких осіб ми справедливо вважаємо народовідступниками, аґентами чужої імперії.

**
*

Зупинимося ще на такому твердженні Моргаєнка: "Співвідношення таланту художника з народним життям є однією з найважливіших проблем естетики".

Такого роду "проблемою" ніяка естетика ніколи не займалася, бо ця проблема вигадана. Може бути проблема зв'язків літератури з сучасною їй дійсністю, з її актуальними для даного часу завданнями соціяльного й морального характеру, але всі ці проблеми не цікавляться аналізою індивідуальних талантів.

Оскільки суспільство являє собою складний аґреґат багатьох різноманітних людських типів, то говорити про якісь усім їм спільні художні погляди (та й що ці "художні погляди" означають?) і зв'язки художньої літератури з художніми поглядами суспільства — значить просто плести дурниці, розраховані на те, що дурні не розберуть у чому справа, а розумні не насміляться заперечувати.

Нарешті, зовсім дико звучить таке "формулювання": "естетичний принцип партійности літератури". Це в кращому разі вияв безграмотности автора "талановитої книги". Це солодкий горох з кислою капустою. Це настільки порожня фраза, що доводиться тільки подивляти "винахідливість" того, хто придумав її для спантеличування наївних.

"Сучасна буржуазна естетика, — безапеляційно виголошує Моргаєнко, — виступає проти теоретичних узагальнень літературного процесу, а окремі її представники вважають недоречним і навіть нерозумним ставити питання про саму суть мистецтва, не кажучи вже про його народність. Така позиція, зрозуміло, диктується клясовими інтересами буржуазії, для якої сьогодні невигідні і тому не-

бажані справді наукові висновки з будь-якої галузі її діяльности".

Безпорадні прагнення Моргаєнка до наукових висновків, його турбота про науку, просто зворушливі. Але чи справді він зацікавлений у якихось наукових висновках? Адже наукові висновки мусять бути результатом об'єктивного дослідження, підтвердженими досвідом.

Ми живемо в західному світі досить довго для того, щоб знати, що ніякої "буржуазної естетики" — в такому розумінні, як існує "марксистська естетика" — немає. У західньому світі є багато різних філософських, зокрема естетичних, концепцій і всі вони користуються однаковою свободою самовираження. Держава ж у філософські справи, як і взагалі в літературні справи, не втручається.

Але звідки знати про це Моргаєнкові, який одноманітно грає все ту саму платівку, яку вставили в нього комуністичні "володарі дум"?

Якщо одні із західніх естетів ухиляються думати над питанням про природу мистецтва, то інші естетичні школи дуже пильно цим займаються. Ніякі "клясові інтереси буржуазії" в естетичні проблеми не замішані. Навіть усередині того середовища, яке називається буржуазним, є прихильники різних і часто ворожих між собою філософських систем. Є навіть мільйонери-комуністи...

Теоретики-естети взагалі не належать до буржуазії і матеріяльно від неї не залежать. Не підлягають вони й ніякій цензурі. Як це може бути, Моргаєнкові, мабуть, невтямки...

Почитаймо, що він пише далі:

"Наша естетика, прагнучи узагальнень і здійснюючи їх, не приховує своїх суспільних ідеалів, які наснажують велике мистецтво, що стверджує красу боротьби за комунізм, красу людини-борця, і монографія М. Шамоти може бути одним із яскравих свідчень цього".

Базікання про те, що "наша естетика не приховує своїх суспільних ідеалів" — це цинічне глузування з читача, який в умовах тоталітарної держави мусить безмовно вислухувати таке нахабне самохвальство. У цій фразі її суть поставлена догори ногами. Максистська естетика тому "не приховує" своїх політичних цілей, що вона якраз служить політичним цілям партії, яка терором подавлює своїх опонентів.

Не треба великої "громадянської мужности" для того, щоб, зв'язавши людину по руках і ногах та заткнувши їй рота, після цього хвалитися перед цією людиною своїм "ідеалізмом" і "гуманністю".

Послухаймо Моргаєнка далі:

"Розкриваючи діялектичний взаємозв'язок художньої практики з художніми поглядами суспільства, автор послідовно проводить думку, що внутрішні закони розвитку літератури об'єктивно визначаються розвитком самого життя".

Про які "внутрішні" закони розвитку літератури тут іде мова? Яке це "саме життя"? Можливо, Моргаєнко користується такими невиразними загальниками тому, що побоюється впасти у "вульґарний соціологізм", але зате він з розбігу впадає у "вульґарний абсурдизм" та порожнє просторікування.

"Суспільне буття людей визначає і їх художню свідомість. Художні погляди і смаки, як показано в монографії, поняття суспільні. Породжені практикою людей, вони допомагають людям об'єднувати свої зусилля. І саме тому художні погляди суспільства чи його частини завжди виступають активною, спрямовуючою силою, по відношенню до мистецтва. Літераторові не годиться забувати, що читача готує йому не тільки література і він сам своїми творами, але весь спосіб життя суспільства, зауважує автор, і це зауваження має особливе значення для творчої практики наших мистців, які пишуть для мільйонів і вже тому повинні невтомно вивчати й відчувати художні смаки своїх читачів їх художній досвід".

Раніше марксистські літературознавці, "розшаровуючи" суспільство, дбали лише про "пролетарську" літературу та говорили про те, якою вона має бути. Тепер офіційно вважається, що пролетаріяту в СРСР немає, що там усі трудящі соціяльно урівнені — отже, мовляв, витворюється уніфікована "радянська людина", "гомо совєтікус", з тотожніми мозками.

Це, звичайно, неправда. Комуністичне суспільство настільки розшароване, що ніякої "радянської людини" в ньому не створено. Що спільного в колгоспного раба й більшовицького бюрократа-вельможі? Джілас у своєму знаменитому творі яскраво описав нову панівну клясу — партійну аристократію. Отже чи можна говорити про якихось "радянських людей взагалі"?

**
*

Оперуючи словом "люди", Моргаєнко вслід за Шамотою звалює мільйони людей в одну купу, ніби вони всі на одне лице, з одним культурним рівнем, з однією ідеологією та однією ментальністю, а значить всіх їх треба обслуговувати тими самими літературними творами. Усі ці твори, звичайно, мусять бути написані в стилі "соціялістичного реалізму".

"Соціялістичний реалізм у нашій літературі появився тоді, -- пише Шамота, -- коли появилися люди, які думають, почувають і діють по-соціялістичному, люди з новими художніми потребами й смаками".

Ми з власного досвіду знаємо, що такі люди в СРСР, незважаючи на комбіновані зусилля пропаганди і терору, не з'явилися, хоч і є багато кар'єристів — лицемірів та шахраїв, які б'ють себе в груди, запевнюючи, що саме вони думають і почувають по-соціялістичному. Але, як відомо із "секретної" промови, в якій Хрущов "викрив" був Сталіна, навіть сам "батько народів" та "геніяльний вождь і теоретик комунізму" був дуже далекий від соціялістичного думання, коли мордував мільйони трудящих у припадках своєї параної.

Якщо в живій дійсності немає людей, які думають по-соціялістичному, то їх треба видумати. Це завдання й покладено на "літературу соціялістичного реалізму".

"Значну увагу в монографії приділено виникненню методу соціялістичного реалізму, — деклямує Моргаєнко, — як новому крокові в художньому розвитку суспільства, що вийшло на шлях боротьби за соціялізм... методу, теоретичною основою якого, в силу розвитку мистецтва і його зв'язків з жит-

тям стало ленінське положення про комуністичну партійність літератури й мистецтва".

Що саме являє собою отой славнозвісний метод соціялістичного реалізму, давно вже розгадали не лише ми, а й літературознавці Заходу. Шила бо в мішку не заховаєш...

"Соцреалізм" вимагає від письменників, щоб вони бачили лише невелику, "парадну" частину тієї панорами, що розгортається навколо них. Вони мусять бачити життя в своїй країні таким, яким його зображують заздалегідь інсценовані фотознімки в "Огоньку". Вони повинні бачити лише веселі, усміхнені обличчя в перших лавах демонстрантів, монументальні фасади урядових будинків та різних реклямних будівель, відгодовані свиноматки на сільськогосподарських виставках. "Соцреалізм", отже, з усіх сил намагається прищепити письменникам хворобу, відому під назвою "куряча сліпота".

Друга вимога соцреалізму — це вимога фальшивих узагальнень. Письменник мусить запевняти самого себе й своїх читачів, що ота невелика парадна частина панорами якраз і є єдиною й повною дійсністю. А всі хиби й потворності дійсного життя не в рахунок. Дев'ять десятих панорами — нетипові або вигадані ворогами.

Третю вимогу соцреалізму викладемо словами радянського літературознавця:

"Щоб виразити правду життя, типові явища дійсности в її революційному розвиткові, письменник повинен володіти передовим світоглядом, широкими знаннями, досвідом боротьби й творчости, вивчати істотні сторони життя, вдосконалювати свою майстерність — інакше він опиниться в полоні випадкового, часткового, нехарактерного, не зможе орієнтуватися в струмі суперечливих явищ дійсности, не зуміє побачити головного, основного, тих тенденцій, які, може бути, сьогодні ще мало помітні, але які належать майбутньому".

Теоретики соцреалізму, як бачимо, бояться, що письменники можуть почати описувати життя таким, як воно є насправді — в той час, коли вони мусять безсоромно фантазувати, "описувати" те чого не було й немає. Звичайно, крім перелічених вище вимог, які партійна диктатура ставить перед своїми літературними аґентами, є й "заборонені зони" дійсности, яких письменники взагалі не повинні бачити — наприклад, усе те зло, що його завдала українській культурі примусова русифікація і т. п.

***

Моргаєнко згадує лихим словом письменника В. Минка, який у своїй повісті "Ясні зорі" трохи ухилився від приписаної йому соцреалістичної лінії:

"Цей прозаїк прагнув відтворити у своєму творі те, що йому справді зустрілося в житті, однак не зміг поставити побачене в живий зв'язок з усім своїм досвідом, і це вразливо відбилося на художній цілесності пізнання й відображення. Коли б сьогодні спробували судити про тогочасні проблеми розвитку колгоспного будівництва на основі "Ясних зір", ми навряд чи зрозуміли б всю необхідність тих великих революційних перетворень, що їх протягом останніх років здійснила партія на селі. Вимога цілісности художнього пізнання не знімається й тоді, коли письменник розвінчує й засуджує неґативні явища нашої дійсности. Якщо той чи інший твір не відповідає цій вимозі, він не витримає перевірки досвідом читачів, а значить самим життям. Так сталося — цілком закономірно — з романом В. Дудінцева "Не хлібом єдиним" та з іншими подібними творами".

Між іншим Моргаєнко говорить явну неправду, бо твір Дудінцева вельми успішно витримав перевірку досвідом читачів, викликавши в них захоплення сміливістю автора. Перед лицем успіху цього романа дуже жалюгідно звучить Моргаєнкове шамотіння про "художню цілісність пізнання".

У перекладі на ясну мову Моргаєнкові нарікання означають, що Минко описав деякі свої справжні спостереження, які, може, мимо його волі, відобразили потворність колгоспного будівництва.

Цікаві ті абзаци Моргаєнкової статті, в яких він намагається маніпулювати різними засновками та передпосилками так, щоб роблячи фальшиві висновки, "довести" народній характер підрадянської літератури.

"Свобода й необхідність у художньому пізнанні — одне з центральних питань естетики, і, як це арґументовано розкривається на сторінках монографії, в наших умовах свобода художника залежить тільки від нього самого, від його розуміння природи мистецтва і від його таланту".

Тобто, якщо ти, мистець, хочеш бути вільним, то в більшовицьких умовах тобі залишається один вихід — умовити себе, що ти справді вільний та постаратися не бачити тюремних мурів і ґрат. Твоя свобода залежить від твоєї фантазії. Читаймо далі:

"Співвідношення свободи й необхідности визначається внутрішніми законами самого мистецтва, законами його зв'язку з дійсністю. Талант не буває великий від самого себе і сам по собі, а лише від народу і в очах народу — ось що підкреслюється в книзі Шамоти. Він говорить про партійність творчости як першу закономірність художнього пізнання, що діє незалежно від волі художника. Але художник вільний у виборі партійности, у виборі того чи іншого ідейного табору. І від цього залежить ступінь його творчої свободи. Справжню свободу творчости забезпечує тільки комуністична партійність".

Тенденція цих шитих білими нитками силогізмів дуже очевидна: письменник талановитий тільки тоді, коли він пише за наказами партії (яка буцімто репрезентує народ), а якщо він не служить своїм пером партії, то просто таки не може бути талановитим. Отже якщо ти хочеш, щоб тебе офіційно визнали талановитим письменником, пиши під диктатом партійного аґітропу...

"Принцип комуністичної партійности літератури й мистецтва, — розв'язно базікає далі Моргаєнко, — є естетичним принципом, бо стосується самої суті мистецтва й художнього смаку — суспільних понять краси і естетичного ідеалу. Він випливає з самої природи художнього пізнання й забезпечує мистецьким творам найбільші можливості для взаємодії з досвідом і почуттям народних мас.

Автор показує, що комуністична партійність збагачує мистецтво високими суспільними ідеалами,

вона єднає мистецтво з народом і є вищим виявом народности літератури.

А в народності нашої літератури, яка стверджує буття, як революційне діяння, виражається характер її зв'язків з народом, розуміння інтересів народу, готовність і вміння вірно служити їм. Народним є те, що сприяє перемозі комунізму".

Заява про народність підрадянської літератури — брехня, настільки цинічна, що виголошувати її можна лише тоді, коли можливим опонентам заздалегідь затулено уста політичним терором.

Не може бути народньою та література, автори якої з рабською улесливістю плазували на черевах перед московським ханом, коли цей кривавий самодур спокійнісінько мордував мільйони трудящих тільки для того, щоб забезпечити свою деспотію. У цьому плазуванні перед катом і полягало "розуміння інтересів народу" та збагачення мистецтва високими ідеалами"?

Хто творить підрадянську літературу? Насамперед, безпринципні кар'єристи з "молодих, але ранніх", яким начхати на народ, бо цікавить їх лише власний добробут та бляшки на грудях. Подруге, й деякі "старші", які, тероризовані чекістськими "інженерами людських душ", давно вже привикли догідливо гнути спини перед черговим кремлівським "генієм".

Як же Тичині, Бажанові, Рильському не вторити людоненависницьким крикам із Кремля? Адже їх свого часу партія "помилувала", не заслала гнити живими в Сибір, а, навпаки, реклямує їх, обсипає гучними титулами, обвішує орденами. Недосвідчена молодь дивиться на них з пошаною, не догадуючись, що перед нею внутрішньо спустошені люди, яким, напевно, самим страшно придивлятися до себе й свого життя.

Вони міцно прив'язані до кремлівської колісниці своїм змарнованим життям, страхом за свою старість, тисячами своїх брехливих рядків, написаних для прославлення чужої імперії...

***

"Висвітлюючи корінні питання естетики, — базікає Моргаєнко, — питання партійности, народности, свободи творчости тощо, М. Шамота в енергійному стилі влучно атакує зарубіжних ідеологів занепадницького буржуазного мистецтва, розкриває фарисейство ревізіоністів від естетики..."

Марксистські літературознавці уперто намагаються представити соцреалістичну літературу такою, що допомагає будувати краще майбутнє, та протипоставити її "модернізмові", як літературі приреченого на загибель капіталістичного світу.

У фундаментально виданій "Історії російської літератури", в розділі під назвою "Література буржуазного занепаду", рясно розсипано такого роду твердження:

"Відчуваючи свою приреченість, буржуазія, проте, робить настійні спроби втриматися на своїх клясових позиціях, зокрема і в галузі мистецтва й літератури".

"Декаденство" відображає занепадницьку ідеологію панівних клясів".

"Реальний зміст песимістичних міркувань символістів полягає в їх страху перед назріваючими грандіозними соціяльними потрясеннями, перед революційним майбутнім світу".

"Символісти оголосили себе непримиренними ворогами теорії революційного марксизму" — і т. д.

Усе це приклади характерного для марксистських теоретиків пересмикування. Насправді "модернізм" зовсім не є літературною еманацією "загниваючого капіталізму". Зачинателі "модерністичних" течій у мистецтві й літературі виступали саме як протестанти проти "буржуазного матеріялізму, банальности й філістерства". Вони здебільшого належали до богеми, але нерідко й брали участь у різних революційних організаціях. Саме модерніст Вороний переклав на українську мову "Інтернаціонал".

У 1904 — 05 роках більша частина російських символістів брала участь у протицарських рухах — навіть пізніший емігрант Бальмонт у своїх тодішніх віршах оспівував "перемогу свідомих сміливих робітників".

Чимало російських і українських "модерністів" під час більшовицького перевороту прилучилося до комуністів — насамперед росіяни Брюсов, Блок, Маяковський та інші футуристи, які й творили тоді "пролетарську" літературу. Ганяючись за новизною й оригінальністю, вони, не довго думаючи, переключилися з аполітичного декадентства на оспівування комуністичної диктатури.

Усе це спростовує намагання "пришити" декадентство виключно "помираючому капіталізмові". Елементи сучасного "модернізму" існували в усі епохи людської історії, ще задовго до того, як на історичній сцені з'явився капіталізм.

Тільки не вельми освічених та дуже поверхово думаючих людей може задовольнити примітивно прямолінійне пояснення всіх перипетій світової історії самою лише клясовою боротьбою "хороших" проти "поганих". Насправді, справа з людським родом значно складніша і, як правило, в боротьбі проти одних визискувачів неминуче народжуються інші.

На якому б соціяльно-економічному фундаменті не базувалася певна організація суспільства, якими б гучними словами та пишнозвучними концепціями вона себе не обґрунтовувала, все таки вона здійснюється людьми, а люди завжди залишаються людьми. На вершину всякої суспільної піраміди уперто лізуть і дуже часто вилазять люди безпринципні, кар'єристи й шкурники.

У результаті цього в людському суспільстві час від часу нагромаджується стільки всякої скверни та гнилизни, що соціяльний організм тяжко захворює. В літературі це позначається періодами посиленого песимізму, зневіри в людях та втечі від непривабної дійсности. Це особливо характеризує богемно-снобістське середовище, невротичне й хворобливо інтроспективне мистецтво і література якого в такі часи стають модними.

Зарадити цьому можуть насамперед поширення гуманітарної освіти та моральне виховання людей у такому маштабі, щоб навіть "широкі маси" могли заздалегідь розгадати тих вовків у овечій шкурі, які прагнуть "ощасливити" людей своїм урядуванням чи своєю тоталітарною диктатурою. Такі вовки очолюють більшовицьку імперію, яку вони

намагаються замаскувати під "безклясове соціялістичне суспільство". Але різним Шамотам та Моргаєнкам розуміти це, як видно, не дано...

Найбільш нищівним ударом по вигадках марксистських літературознавців є той факт, що занепадницькі тенденції, декадентство та бунт ревізіоністів проти апріорно-догматичних тез збанкрутованого марксизму (на підставі якого виникла найбільша в світі деспотія) раз-у-раз вибухають у середовищі тієї підрадянської молоді, яка ніколи не бачила інших соціяльних систем, бо виросла вже в "безклясовому" суспільстві, де люто ліквідують найменші сліди "капіталістичної" ідеології. Згадаймо хоча б славнозвісну декадентську групу "Блакитні коні" в Харківському університеті. Подібні групи були і в інших університетах.

На боротьбу з ревізіоністами партія мобілізувала всю армію своїх борзописців, у тому числі й провінціяльних Шамот та Моргаєнків, безталанних папуг з не дуже вмілими, але дуже продажними перами. І вони ретельно шкрябають, суперничаючи між собою лише в розмаху та глибині свого підлабузництва перед кремлівськими господарями.

"Монографія М. Шамоти — книга талановита й актуальна в найповнішому розумінні цього слова. У ній ставляться й розв'язуються важливі питання, підказані сучасною літературною практикою. Автор упевнено вступає в дискусію, де суперечка викликається потребою глибшого з'ясування істини" — захоплено розписує Шамотину книгу Моргаєнко.

Шамота вступає в дискусії з ревізіоністами, маючи в своєму "літературознавчому" арсеналі "найпереконливішу" зброю — грубу фізичну силу панівної партії. На цю зброю він звіряється більше, ніж на будь-які інші аргументи, бо, як ми бачили з усього вище сказаного, теоретики й дискутанти з Шамоти та Моргаєнка — нікудишні.

Будучи кондиційоновані "вихованням у комуністичному дусі", вони можуть думати лише шаблюнами й критеріями, "спущеними" їм з комуністичної Мекки. Їх власне мислення — недорозвинене, дитинне та абсолютно безпорадне в царині логіки. Їх вислів — вислів недовченої і обмеженої людини — малограмотний, тьмяний і нудно самоповторний. Невдячне завдання, яке партія поклала на їх покірні плечі, їм явно не під силу.

Вадим ЛЕСИЧ

З НОВИХ ПОЕЗІЙ

***

Це порожнеча — і місяць,
що нас непокоїть безсонням.
І знов не знайшла собі місця
самотність людини бездомна.

Та наближається літо,
час повноти й заокруглень,
— і те, що колись пережито,
знов переживаємо вдруге.

Ще холод незглиблених весен,
і переливами — змінність.
Лиш блиснули виплеском весел
наші посріблені тіні.

***

Кущі зір над головами. Білий камінь
місячної тиші. Мармурова ніч.
— Пести її і гладь тремтючими руками
якнайнапруженіш, якнайніжніш!..

Цей порох під стопами — сни. Чорне срібло
із родовищ туги. Мертва вагота.
– І слово якесь чудернацьке і непотрібне
спурхнуло з уст, як пробуджений птах.

***

Конвалій дрібен день
(блідозелені стебла) —
в очах одкривсь, цвіте
і горнеться до тебе.

Твій трепіт — відсвіт рос,
і шепіт — кущ малини.
Шипшинами сплелось
кохання голубине.

Із білих ласк долонь
схвильовані обійми...
Солодкий твій полон,
і невідхильний!..

***

Вітер лопоче над нами,
вікнами далеч світиться,
розтята навпіл.
Десь покотився дахами
круглий, мов місяць,
котячий спів.

Нервів скрипучі антени
ловлять із віддалі
зазоряний шум...
Я його кроків притемнених,
в шереху пам'яті зблідлих,
не вбережу...

Будинок, у якому народився Володимир Симиренко

Іван РОЗГІН

ЩЕ ПРО ВОЛОДИМИРА СИМИРЕНКА ТА ЙОГО РЕАБІЛІТАЦІЮ

На перший погляд дуже дивні події відбуваються в Україні. Досвідчений спостерігач мусить ствердити, що там нуртує та сама сила, яка в 1917 році призвела до створення і правного оформлення української державности. Із всього видно, що шукає вона нових шляхів до звільнення, і до втілення себе в нові форми — соціяльні, культурні і, само собою зрозуміло, і державні.

Особливо яскраво виявився цей процес у так званій "реабілітації" раніше безневинно засуджених, засланих, знищених. Від якогось часу стали повертатися засланці з Сибіру, "воскресати" давно поховані. Офіційні чинники почали згадувати справжніх творців окремих ділянок культури і народнього господарства, почали друкувати праці осіб, що раніше вважалися "ворогами народу", тощо. Хоч усі ці події відбуваються за приписами комуністичної партії, проте треба признати, що не їй на користь. Видно, що в цьому процесі переоцінки своєї політики в недавньому минулому партія і чинники, що виконують її волю, часто не знають, на яку ногу ступити. Якщо мова про реабілітацію українських діячів, то уже виявилося, що в цьому немає ніякої послідовности. Одних реабілітують цілком, інших наполовину, або лише "краєчком", а про ще інших і досі мовчать.

Добрим прикладом для ілюстрації цієї "реабілітації" може служити справа роду Симиренків, а головним чином найвизначнішого останнього представника цього роду — професора Володимира Симиренка, що був у 1933 році ув'язнений, засуджений і невідомо де дівся.

Розпочали реабілітацію Симиренків великою статтею агрономів П. Франчука і Д. Чухна в "Літературній Газеті" 9 липня 1957 року. Автори, очевидно з доручення відповідних органів, у надзвичайно цікавій, хоч і трохи плутаній, статті "Династія вчених садівників", крім історії роду Симиренків, висунули вимогу "зняти забуття із заслуженого перед українським народом роду Симиренків". Як завжди в таких випадках буває, ця перша стаття стала гаслом для цілої кампанії нібн за скоршу реабілітацію. Уже появилася низка статтей у центральних і місцевих органах. Назвемо головніші з них. У цій самій газеті від 16 вересня, 1958 р., у редакційному огляді редакційної пошти "Подолати байдужість до спадщини Л. П. Симиренка" подано цілу історію цієї справи, а головне, згадано, що редакція "засипана листами і матеріялами на тему малої активности відповідних чинників у цій справі". Згадано в цьому огляді, що на тему реабілітації Симиренків з'явилися уже статті і в газетах "Кримська правда", "Черкаська Правда", в журналах "Огонек", "Колгоспник України" тощо.

Але найкращий нарис видрукував якийсь Петро Жук у журналі "Вітчизна" за жовтень 1958 року, під назвою "Ренет Симиренка". Здавалось би, чого такий тарарам зчинився коло цієї справи? Якщо є згода, чи

воля партії на реабілітацію роду Симиренків, якщо так багато уже про це написано, і, очевидно, що пишуть і будуть писати й далі, то в чому ж перешкода до цілковитої реабілітації всіх діячів, чи хочби визначніших представників цього роду? От у цьому то й суть справи, що і партія і виконавча влада в Україні не знають, на яку ступити, і як цю реабілітацію здійснити, щоб не порушити основного принципу національної політики "вічного співжиття двох братніх народів".

Володимир Симиренко (1912 р.)

Тому, що політика окупаційної влади в цьому питанні уже визначилася з згаданих статтях — ми вважаємо своїм обов'язком поінформувати читачів і ширші кола українського громадянства про цю справу так докладно, наскільки на це дозволяє розмір журнальної статті.

Агрономи П. Франчук і Д. Чухно у свойому нарисі стверджують, що вже більше як сто років користається доброю славою в нашому народі ім'я Симиренків. Багато ділянок українського культурного і народно-господарчого життя започаткував Симиренків рід. Автори зупиняються лише на однім із них, а саме: на українському садівництві чи помології. Ми при цій нагоді нагадаємо, що окремі представники цього славного роду започаткували цукроварство, побудували церкву, школу, видали першого "Кобзаря" Т. Шевченка, уклали величезні суми в Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, створили першу в Україні, а може і в цілому світі спеціяльну "Фундацію для допомоги українській культурі" тощо. Автори про все це промовчують, а зупиняються виключно на садівництві. "Хто хоч трохи знайомий з садівництвом", — пишуть вони, — хто цікавиться його історією, його розвитком у нашій Батьківщині, не може не знати цього прізвища." Переказуючи історію Симиренків, автори згадують, що основоположник роду козак Степан Симиренко брав участь в бойових походах запорізьких козаків, а після двадцятирічного козакування оселився на хуторі поблизу Черкас і почав чумакувати. Його діти стали кріпаками, а один з синів, Федір, уже тоді, захоплювався садівництвом. Стільки автори статті сказали про перші два покоління Симиренків.

Про Федорового сина — Платона автори оповідають більш-менш правдиво, що він вчився в Парижі, а повернувшись в Україну оселився у Млієві, приятелював з Т. Шевченком, який часто відвідував його родину. Платон Симиренко продовжував батьківську працю у садівництві. Хоч був лише аматором, він на орендованій у сусідних поміщиків землі у Млієві зібрав багату колекцію плодоягідних культур. Молодий син Платонів, — Лев, продовжував працю батька й діда, мріяв перетворити батьківський сад у наукову лабораторію, але цьому перешкодило заслання його в Сибір за політичну діяльність. Лише повернувшись із заслання в 1887 році він почав здійснювати свої наміри.

Лев Платонович у цей період виявив дуже важливу обставину, що мала значення для майбутнього розвитку українського садівництва. Він довів, що українські садівники роблять велику помилку, переносячи европейські ґатунки плодових культур в Україну. У нових умовах такі культури гинуть, часто навіть не давши першого врожаю.

Лев Платонович вирішив створити місцевий український помологічний розсадник, і плекати в ньому свої, або й чужі, але спеціяльно акліматизовані ґатунки плодових дерев. Щоб мати уяву про цю величезну працю, яку виконав Лев Платонович, досить подати такий факт, як видання в 1913 році "Генерального Каталога", в якому описано 1300 сортів плодових і ягідних дерев України. Серед них 449 сортів яблунь, 455 — груш, 137 — слив, 121 — вишень і черешень, 121 — персиків, 15 — айви та інші. Всього в маточних насадженнях Млієвського розсадника вивчалося 2.500 сортів плодоягідних дерев і кущів. Був там і виноград, і кизил, сидрові й декоративні сорти яблунь і груш, бузок, троянди та інші.

Такою кількістю і всебічним вивченням сортів плодових дерев не могла похвалитися і Західня Европа, яка уже мала значно розвинене розсадне садівництво.

Під час першої світової війни (1916 р.) Л. П. Симиренкові було запропоновано очолити катедру плодівництва Петрово-Розумовської Академії в Москві, але він відмовився тим, що мовляв, обходилася Москва досі без нього, обійдеться якось і в майбутньому, а в Млієві нікому його заступити.

Після революції, і на початку українського державного будівництва, відкрилися нові обрії розвитку українського садівництва. На той час уже і син його, Володимир, став вірною підпорою батька. На перші часи усі сили були покладені на відновлення та збереження саду і розсадника. Це і вдалося Володимирові Семиренкові завдяки доброму ставленню місцевого населення. У січні 1920 року невідомий злочинець убив Лева Платоновича, при загадкових обставинах. Між іншим варто пригадати, що при таких самих "обставинах" у Полтаві замордовано І. Стешенка, першого українського генерального секретаря освіти, мистця Мурашка в Києві і багато інших визначних діячів укра-

інської культури, народнього господарства, в тому і С. Петлюру.

Крім "Генерального каталога" Лев Симиренко написав і видав дуже цікаву синтетичну працю "Кримське промислове садівництво", а також написав, але не видрукував "Українсько-російську помологію". Само собою зрозуміло, що всі ці праці, хоч і описового характеру, але у свій час становили основу для тогочасного садівництва, і були незамінними підручниками кожного садівника. Про все це досить докладно подано в нарисі Франчука та Чухна.

Після смерти Лева Платоновича, як було уже сказано, залишився молодший його син Володимир, що цікавився садівництвом і успадкував досвід теоретичної а головне практичної праці в саду і розсаднику Симиренків.

У відміну від своїх попередників, діда й батька, В. Симиренко мав вищу сільсько-господарську освіту, володів кількома европейськими мовами, тому він від перших кроків самостійної праці повів справу садівництва як всеукраїнську. Революція хоч і знищила була сад і розплідник, але за порівняно короткий час він зумів відновити і навіть збагатити Мліївське господарство. Він перетворив його з садівничого — на універсальне, тобто, зорганізував галузі — зернову і навіть тваринницьку, щоб господарство могло бути самовистачальним, і менш залежним від влади. За його ініціятивою на базі мліївського розсадника в 1920 році створено Державну Мліївську садово-городну дослідну станцію, а в 1930 році, за його ініціятивою і проєктом перетворено її на Науково-дослідний інститут. Володимир Симиренко був першим директором першого і другого наукових закладів.

Не будемо тут переказувати цілої історії Мліївського науково-дослідного інституту і виконаної праці В. Симиренком, скажемо лише, як узагальнення, що починаючи від 1918 року, тобто від закінчення сільсько-господарського факультету Київського політехнічного інституту і по 1933 рік, тобто, по час його ув'язнення, — він встиг справді завершити працю свого роду — діда та батька. Він оформив українське садівництво як самобутню народньо-господарчу галузь. Накреслив шляхи розвитку, а найголовніше, втілив усі свої ідеї і пляни в наукових, і довідкових працях, в підручниках, завершив фундаментальною працею, синтетичним твором, що має назву "Часткове сортознавство плодових рослин". Ця справді епохальна праця є підсумком досвіду всього роду Симиренків, та інших заслужених помологів України, що так чи інакше визначилися своєю діяльністю в Україні. Само собою зрозуміло, що ще в більшій мірі ця праця є наслідком творчого змагу Володимира Симиренка на протязі цілого життя. Праця "Часткове сортознавство плодових рослин", обсягом 1242 сторінки, з бібліографією та альбомом сортів. Примірник цієї праці зберігається в дружини і доньки Володимира Симиренка в Канаді, а оригінал і альбом у Плодоягідному науково-дослідному інституті в Києві.

Переходимо до другої частини нашого нарису, до з'ясування своєрідної "реабілітації" Симиренків і як вона виглядає.

Як ми уже згадували, не про всіх представників роду Симиренків у згаданих статтях іде мова, але можна подумати, що в даному випадку автори обмежувалися лише "Династією вчених садівників", а про всіх інших промовчали, з тактичних чи чисто сюжетних мотивів. Але від прочитання першої ж статті вражає те, що автори (Франчук і Чухно), пишучи про "Династію садівників", про найвизначнішого з них, проф. Володимира Симиренка, що справді, навіть і для біль-

Насінньовий павільйон Мліївської дослідної станції

шовників зробив епохальне діло, написав класичні праці, згадано лише кількома словами. Щоб не бути голословним, зацитуємо цих кілька слів.

Поперше, автори згадують про випадок, коли батькові Володимира Симиренка — Леву Платоновичеві в 1916 році запропоновано очолити катедру плодівництва в Петрово-Розумовській сільсько-господарській академії в Москві, він відмовився з двох причин: перша, що у Москві досі обходилися без нього і, мовляв, обійдуться і в майбутньому, а друге, що син його "Володимир ще малий, хоч на нього він покладає великі надії". Подруге, автори згадали про Володимира Симиренка в такій формі: "Восени 1920 року Колегія Наркомзему України ухвалила організувати на базі Мліївського розплідника Симиренків — Мліївську садово-городну дослідну станцію. Першим директором Мліївської дослідної станції уряд призначив Володимира Львовича Симиренка, сина Лева Платоновича, на якого вчений садівник покладав великі надії.

Володимир Львович виправдав ці надії, він став достойним продовжувачем свого славного батька, свого славного роду". На цьому вся "реабілітація" В. Симиренка закінчилася, далі про нього ні словом не згадують автори.

Закінчують свій нарис такими словами: "Очевидно, прийшов час зробити ще одну добру справу — зняти пелену забуття із славного імени вченого". "Сідаючи за статтю, — пишуть далі автори, — ми переглянули багато літератури. І яке було наше здивування, коли в жодній енциклопедії, навіть сільсько-господарській, не знайшли прізвища Симиренка. У відповідному томі "Большой Советсткой Енциклопедии" на сторінці, де повинно стояти його прізвище ми прочитали про те, що були колись "Симеон — цар болгарський, Сильвестр — Протопоп Московський" і т. ін. Чому ж не знайшлося місця для великого вченого садівника, який так багато зробив для нашої батьківщини?" Усе це стосується до Лева Платоновича Симиренка, бо і весь нарис присвячений йому. Інші автори, в інших статтях і нарисах, уже ні словом не згадують про Володимира Симиренка, а лише товчуть, як воду в ступі, про його попередників, і про видання їх праць, головним чином "Українсько-російської помології" Лева Симиренка, що нібито знайшлася в когось із рідні Симиренків і передана Сільсько-господарській Академії в Києві.

Напрошується відповідне запитання і можлива відповідь. Чому у всій цій справі перестали згадувати справжнього творця українського садівництва — Володимира Симиренка? Чому замість того, щоб видати його працю, яка спеціяльно написана як синтетична праця, про минуле, сучасне і майбутнє українського садівництва, увесь час пропаґують видання застарілої праці, написаної більше як 50 років тому? Відповіді можуть бути різні. Перше: або влада не має у себе примірника праці, тому не тільки не збирається її видавати, а навіть і не згадує про неї; друге: праця "занадто самостійницька", і до того автор владою ж знищений, отже, краще не нагадувати про таку прикру подію; третє: праця, про яку увесь час іде мова, тобто пропаґують видати — має назву "Українсько-Російська помологія" і, можливо, написана російською мовою, отже, видаючи її замість сортознавства плодових рослин влада досягає: Не видає "націоналістичного твору", не згадує нею ж знищеного визначного вченого, а видає працю, що і назвою і напевне змістом тягне до спільного "котьолка", бо висвітлює справу українського садівництва не як самобутню народно-господарчу систему, а як частину в цілому СРСР. Сама назва праці "Українсько-російська помологія" говорить багато.

Як висновок із сказаного, ми пропонуємо низку протизаходів цо такої "реабілітації" Володимира Симиренка в Україні і для збереження та належного використання його спадщини, а тим самим і вшанування його пам'яти.

Ми пропонуємо знайти шляхи і засоби, щоб негайно видати друком основну працю Володимира Симиренка "Часткове сортознавство плодових рослин". Це можна зробити тут, у вільному світі, тобто заходами УВАН в Америці. Для цього треба здобути фонди від тих самих установ, від яких здобуто кошти на видання "Софії" О. Повстенка, "Історіографії" Д. Дорошенка та інших видань. У крайньому разі передати примірник праці Українській Сільсько-господарській Академії в Києві, для видання її в Україні. Само собою зрозуміло, у другому випадку, треба працю передати через канадський уряд, і за посередництвом КУК і УВАН у Канаді.

І останнє, найголовніше, видати в Канаді, у видавництві канадської філії УВАН, у серії "Українські вчені" — монографію про життя і наукову діяльність Володимира Симиренка, додавши повний реєстр його наукових праць.

НАЙГОЛОВНІШІ ПРАЦІ ПРОФ. В. Л. СИМИРЕНКА:

1. "ВІСНИК САДІВНИЦТВА, ВИНОГРАДНИЦТВА ТА ГОРОДНИЦТВА",

Рік 1925.

1. Реставрація занедбаних промислових садків, 1925 р., число І, стор. 2.
2. Плодові асортименти масового поширення на Україні, Симиренко-Пупко, ч. 2, ст. 49.
3. Подвої для українського плодівництва, ч. 8-9, ст. 352.
4. До перегляду техніки плодівництва, ч. 10-11, ст. 451.
5. Центральний державний плодовий розсадник України, ч. 10-11, ст. 488.
6. До перегляду техніки плодівництва, ч. 12, ст. 542.

Рік 1926.

7. Утворення Плодоспілки, ч. 1, ст. 10.
8. Салгірська досвідна станція плодівництва, ч. 2, ст. 85.
9. Нарада завідувачів державними плодовими розсадниками, ч. 5, ст. 99.
10. Державна реґляментація та нормування діяльности плодових розсадників, ч. 6, ст. 229.
11. Калькуляція посадочного плодового матеріялу, ч. 8-9, ст. 339.

Рік 1927.

12. Викопка та пакування саженців, ч. 7 - 8, ст. 289.

Рік 1928.

13. З життя Центрального Державного Плодового Розсадника на Україні, ч. 3, ст. 133.
14. Головні завдання українського плодівництва та сітка разсадників, ч. 5, ст. 193.
15. Природньо-історичні райони України та засади побудови асортиментів масового розповсюдження, В. Л. Симиренко та В. Попов, ч. 8-9, ст. 325.

Рік 1929.

16. Завдання та організація помологічної діяльности на Україні, ч. 1-2, ст. 1.
17. Організація колективних дослідів по питанням техніки та закладанню плодових садків, ч. 9, ст. 389.

Рік 1930.

18. Проєкт побудови господарсько-організаційного пляну Мліївського садово-городнього індустріяльного комбінату, ч. 2-3, ст. 49.
19. Реконструкція науково-дослідньої праці по плодівництву та організація Всесоюзного Досліднього Інституту Плодівництва та Ягідництва, ч. 4-5, ст. 145.

II. "УКРАЇНСЬКЕ САДІВНИЦТВО ТА ГОРОДНИЦТВО"

Рік 1930.

20. Що треба зробити за п'ятирічку в садівництві, ч. 1, ст. 2.
21. Стратифікація насіння, ч. 1, ст. 12.
22. Чому треба насаджувати великі садки, ч. 2, ст. 36.
23. Готування грядок та засів насіння плодових порід весною, ч. 2, ст. 51.
24. Поява сходів та пікірування сіянців, ч. 3, ст. 78.
25. Літні роботи на пікірувальних грядках, ч. 5, ст. 137.
26. Очкування в плодовому розсаднику, ч. 7, ст. 197.

"САД ТА ГОРОД УКРАЇНИ"

Рік 1931.

27. Громадський огляд плодових та ягідних асортиментів, ч. 5, ст. 8-11.

III. "СОЦІЯЛІСТИЧНЕ ПЛОДОВО-ГОРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО"

Рік 1931.

28. Стандартизація асортиментів плодових та ягідних рослин.

IV. "КОЛГОСПНИЙ САД ТА ГОРОД"

Рік 1932.

29. Необхідність усталити єдину раціональну помологічну номенклатуру.

Рік 1932.

30. До підсумків Всесоюзної наради в справі стандартизації асортиментів плодово-ягідних рослин, ч. 4.

ПРАЦІ В. Л. СИМИРЕНКА, ЩО ВИЙШЛИ ОКРЕМИМИ КНИЖКАМИ

1. Садовий розсадник, підручник для ВУЗ-ів, агрономів та кооперативних робітників, Харків, 1929, 324 стор.
2. Плодові асортименти, підручник для ВУЗ-ів, агрономів та кооперативних робітників, Харків, рік 1930, 355 сторінок.

НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКИЙ (ЗВЯГЕЛЬ)

(Продовження із стор. 1-ої)

ним центром. Ще й до наших днів у місті збереглися руїни замку-фортеці князів Острозьких (XIV — XV ст.). Ці руїни розташовані над рікою Случ на високій гранітній кручі, яка кількадесятьметровою прямовисною стіною височить над берегом ріки.

Під цими руїнами ще донедавна існували підземні ходи, один з яких починався 10 — 15 метрів нижче верха гранітової стіни і йшов на захід у місто. На деяких вулицях ще й тепер трапляються провали у ці підземні ходи.

У межах руїн замку був великий кам'яний собор (зруйнований у 1933 чи 1934 році), а поруч — великий польський костел (також зірваний у той самий час). До собору й костелу примикала велика ярмаркова площа, а за нею був базар. Трохи нижче, також на березі Случі, стояла стара затишна Троїцька церква, яка, тепер, здається, також не існує.

Старе місто Звягель у нових часах не витримало конкуренції із другим старим нашим містом — Житомиром, що позначилось на розвиткові Звягля аж до наших днів. Коли в Україні заведено губерні (часи Катерини Другої, коли в Україні було знесено поділ на полки), то було створено й Волинську губерню. Головним містом нової губерні мав стати Звягель, який тоді й перейменовано на Новоград-Волинський. Але у Звяглі виявився брак приміщень для губерніяльних установ. Тому тимчасово ці установи були розміщені в Житомирі, хоч це було й не зовсім зручно, бо Житомир стояв майже на межі Київської губерні. Пізніш мали побудувати приміщення в Новограді-Волинському і перевести туди губерніяльний центр. Цих приміщень так і не побудували, тому Новоград-Волинський лишився повітовим містом до самої революції.

Незважаючи на провінційний стан, у місті було чимало передових людей, які не погоджувалися з політикою царського уряду, що уможливило заснування в Новограді-Волинському "Товариства об'єднаних слов'ян" — одної з декабристських груп (1823 р.).

25 лютого 1871 року в Новограді-Волинському народилася визначна українська поетка Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка).

Згадуючи своє дитинство, проведене тут, на берегах Случі, Леся Українка писала:

Передо мною килими чудові
Натура стеле — темнії луги,
Славути красної бори соснові
І Случі рідної веселі береги.

Невеликий будинок, у якому народилася велика поетка, стоїть трохи збоку від Медового провулку, перейменованого тепер на вулицю Лесі Українки. У двадцятих роках будинок належав одній жидівській родині і був у дуже поганому стані. Інколи в нього водили учнів місцевих шкіл, щоб показати приміщення, у якому народилась і жила поетка.

Тепер у цьому будинку міститься школа, яка названа ім'ям великої поетки. Одна з кімнат перетворена на музейний куток пам'яті Лесі Українки. Як видно з вірша П. Дорошка (див. 1-шу стор. ц. числа), стан будинку не поліпшено й сьогодні, хоч це чи не єдина більша матеріяльна пам'ятка по великій поетці. Здавалося б, що в цьому будинку давно вже пора зробити меморіяльний музей Лесі Українки...

До революції у Новоград-Волинському було яких 20 тисяч населення, дві гімназії (чоловіча й жіноча), одна вищепочаткова та кілька початкових шкіл.

З розвалом Російської імперії місту було негайно повернено його стару назву — Звягель, тим більше, що місцеві жителі ніколи його інакше й не називали. Звягель став культурним осередком, з якого поширювалась уже не російська, а українська культура в кількох районах.

Стратегічно важливе розташування міста (річка Случ і залізнична станція поруч) спричинилася до дуже важких боїв армії УНР з більшовиками, а потім поляків з більшовиками.

Влітку 1920 року у Звяглі вибухло велике повстання проти більшовиків, придушити яке окупантам удалося аж через кілька тижнів, підтягнувши великі військові з'єднання. Фактичною причиною повстання було

небажання людности визнати російський окупаційний режим, але самою іскрою, що спричиннила вибух, був факт, що озброєні чекісти зайшли в собор під час Служби Божої, не знімаючи навіть шапок, і зажадали видачі метричних книг. Священик книг не віддав, а вірні схватили напасників, виволокли їх із церкви і поскидали із прямовисної граничної стіни на прибережні скелі.

Повстання почалось тієї ж ночі, а на ранок місто і кілька навколишніх сільських районів було очищено від окупанта. При цьому значно потерпіло жидівське населення міста.

З перемогою окупантів місто знову було перейменовано на Новоград-Волинський, хоч місцеве населення й далі його звало Звягель.

Звягель дуже потерпів в останню світову війну. По війні його відбудовано і значно перебудовано. У 1957 році відзначено його ювілей: преса багато писала про історію міста, відзначила його давнє походження (700 чи 800-ліття) тощо.

У всіх повоєнних довідниках поруч з офіційною назвою Новоград-Волинський у дужках подається і стару українську назву міста — Звягель. До війни назва Звягель була виявом українського націоналізму і її ніхто наголос не вживав.

Навколо міста, як писала Леся Українка, "килими чудові натура стеле", себто розкішна волинська природа: родючі осяяні сонцем поля, чудові ліси, повноводі ріки. Саме під містом (коло передмістя Плетянка) у Случ впадає бистровода Смолка, так що місто стоїть у куті, створеному двома річками. Навпроти міста Случ тече бистро, по перекаті, пробивши собі річище крізь узвишшя, оголивши при цьому гранітне підложжя. Нижче міста, як і вище нього, її течія спокійна, лагідна.

Напроти міста за річкою на горі розташований великий парк графа Мєзенцева, одного з царських кумів. У парку тому був побудований величезний замок-палац, що мав коло 200 кімнат. Цей замок у час громадянської війни були спалили поляки. Потім його відбудували.

Оповідають, що власник цього палацу-замку й парку, російський поміщик Мєзенцев, був неймовірний багатій, який хизувався своїм багатством перед самим царем. Є народній переказ, що одного разу він, добре випивши, засперечався з царем Миколою Другим:

— Хочеш, то я підлогу цієї залі вистелю срібними карбованцями?

— Ні, не вистелеш, — відповів цар.

— Вистелю! — затявся Мєзенцев. — Закладемся на слово чести.

— Закладемся! — відповів цар.

Коли їм перебили руки, то цар і сказав:

— От бачиш, куме, ти таки програв заклад, бо яким боком карбованці не покладеш на підлогу, то ходити по ній не можна буде: з одного боку карбованця — мій царський портрет, а з другого боку — мій царський орел... А що ж то за підлога, як по ній ходити не можна?..

Думав, думав граф, а тоді покликав майстрів і сказав їм срібні карбованці на підлогу не вкладати, а ставити їх... Цим довів цареві, що він багатший від нього і ще й хитріший...

Чи зберігся цей замок у час Другої світової війни — не відомо. Та парк напевно встояв. І він, очевидно, як і колись, так і тепер, є улюбленим місцем відпочинку і прогулянок для мешканців невеликого але давнього і славного українського міста, у якому народилась велика Леся Українка, пам'ять про яку напевно переживе й цю останню окупацію. І тоді, врешті, вдячний народ поставить їй належного пам'ятника на місці її народження.

П. П-с

Ольга ЛУБСЬКА

ПІСНЯ ПРО ВЕЧІР

Ліг та й спить, як пан,
Гість непрошений.
В головах жупан
Синій, зношений,
Пилом зоряним
Припорошений.

За прогоном піль
Свіжо зораним
Не цвіте кукіль,
Ані рожами, —
Борозна лежить усе буднями.
Учувається голос люблений
Понад іншими прехорошими.

***

Якими соняшними дзвони стали б,
Коли б отак мені прислали
(Не золото і не кристали,
Не дар у водах запашних)
Червоні з чорними троянди повні —
Той з покутя, що на іконі,
Вишиваний рушник.

ТОВАРИШКАМ ШКІЛЬНИХ РОКІВ

Все снитесе мені такими:
Очі повні ясного неба,
А в руках оберемки рясту.
Осипається сміх ваш рясно —
Пелюстки на зелений килим.
Спогаданню ж не більше треба.

Якось дивно, незвично й шкода,
Що з вас кожна — чиясь дружина,
Що без мене зросли й любили.
По доріжках, стежках, стежинах,
Тих, де ми кісники губили,
Ваші діти до школи ходять.

ЯК ЗА ДИТИНСТВА

Моя рука в твоїй руці,
Як за дитинства. Мамо, мамо,
Які це трави й чебреці,
Якими свячені димами,
З чиїх кадильниць, що й відсіль
Упитись можна до нестями?
А ти... ой, чи живеш ти, мамо?

ДО ТРОЯНД

Ви — музика.
Зведіться із тісної рами,
Вам золоть пелюсток просвітить аж до моря.
Ласкав'я хвилі там теплом полоще землю.
При березі надслухаєте пісню,
Таку зворушливу, як ваші вінця,
І вже не вернетесь ніколи.

Концерт української симфонічної музики

Як ми вже повідомляли в попередньому числі, 8 квітня в найкращій концертовій залі Торонта відбувся концерт української симфонічної музики. Концерт складався з таких творів: М. Лисенко — Л. Ревуцький: Увертюра до опери "Тарас Бульба", А. Штогаренко: сюїта "Пам'яті Лесі Українки", Б. Лятошинський "Галицький танець" (із опери "Золотий обруч").

У другій частині виконано цілий ряд творів для симфонічної оркестри й хору з солістами: С. Людкевич — "Ой вигострю товариша" (текст Т. Шевченка), соліст А. Сорока, М. Лисенко — кантата "Б'ють пороги" на текст Т. Шевченка (солісти: М. Гузар, М. Однoріг, В. Пирожак, Н. Жолкевич, А. Дербиш, І. Гудзовський, відомий оперовий співак М. Голинський, С. Кривенький, П. Мазепа, М. Пришляк, І. Пирожак, М. Ференц, Ю. Хомин), С. Людкевич — "Кавказ" (частина II. Молитва) для мішаного хору з оркестрою, М. Лисенко — Кантата на слова Т. Шевченка: а) "Радуйся, ниво неполитая", мішаний хор з оркестрою, "І процвітеш, позеленієш" — квартет Л. Зюбрак, Л. Склепкович, В. Тисяк та О. Гошуляк, "І спочинуть невольничі утомлені руки" — жіночий хор, солістка Леся Зюбрак, "Тоді, як Господи, святая на землю слава прилетить" — соліст М. Голинський з хором, "Оживуть степи, озера" — мішаний хор.

У концерті взяли участь: велика симфонічна оркестра м. Торонта, солісти та три хори: жіночі "Арфа" і "Чайка" та чоловічий — "Прометей", разом понад 150 осіб. Диригував — Лев Туркевич, відомий львівський оркестровий диригент. Спонзор концерту — відділ СУМ-у в Торонті.

Концерт мав великий успіх: усі квитки випродано, заля виповнена вщерть. Концерт розпочато канадським та українським гимнами у виконанні симфонічної оркестри. Це було справжнє свято української етнічної групи в Канаді: українцям у Канаді сьогодні заздрять, зовсім не ховаючи цього, всі етнічні групи: ми справді не тільки чисельна, а й найкраще організована група, яка з кожним роком здобуває все нові й нові успіхи в ділянці політики, культури й економіки Канади. Цей концерт теж належить до одного з наших визначних осягів — ми виявили тут свої справді великі можливості і свою працьовитість та творчий розмах.

Найкращим твором, а разом і твором, який найкраще сприйняла публіка, була Штогаренкова сюїта "Пам'яті Лесі Українки", яка складається з чотирьох частин: Вступ, Пісня, Баляда і Гопак. Цей твір не тільки глибоко сучасний, він ще й написаний на цілком українській народній основі, на тому невичерпному народньому джерелі, якого сьогодні вже не мають багато західніх народів, і якого тим більше не мають американці, тому їх музика, базована на формалістичній основі, не довговічна і не може зворушувати слухача. Крім того цей твір написаний із справжньою майстерністю, він багатобарвний, композитор дуже вдало використав сучасну музичну техніку: добір інструментів винятково вдалий.

Штогаренкова сюїта "Пам'яті Лесі Українки" — твір ліричний, його музична мова проста (без формалістичних викрутасів!), тому вона щира і дохідлива до слухача: вона зворушує людську душу до самої основи. Але лірика цього твору, яка місцями, здається, доходить до своєї найвищої точки і от-от перейде в трагізм, наскрізь оптимістична і жодної нотки трагічної приречености в творі ви не почуєте: віра в людину і сонячна радість, радість творчої праці пронизують увесь твір від початку до кінця. Тому й не диво, що кінчається сюїта бравурним, — але яким же елеґантним! — гопаком, що дуже здивувало англомовних критиків: мовляв, нерозгаданий фокус українського композитора — ліричний твір, а кінчається бравурним танцем.

Знаю, що викличу іронічну посмішку в усяких лохвицьких хахлів, а тим більше в коломийських "націоналістів", які падають ниць перед усім чужим (тільки тому, що не вміють самі бачити), але скажу, що це ознака нашого мистецтва взагалі, а не тільки музики. Ця винятковa ліричність, упарі з непереможною радістю і вірою в людину, характерна для раннього Тичини, М. Куліша, Ю. Яновського, О. Вишні і взагалі для всіх ваплітян, це дуже яскраво виражене в творчості О. Довженка, у Багряного ("Тигролови"), в Осьмачки ("Старший боярин") тощо, тощо. Це — ознака молодої всепереможної сили нашої нації.

Ці якості твору викликали справжнє захоплення музичних критиків англомовних щоденників. Ми часто не доцінюємо своїх іншомовних сусідів, які походять із західньоевропейських народів. Більше — ми часто кривдимо їх, думаючи, що вони безсилі відчути й зрозуміти мистецький твір, який поза формальними осягами має ще й властивість промовляти до людської душі й почуттів. Дуже яскраво це висловив І. Костецький у своїй рецензії на "Марусю Богуславку" Ів. Багряного, мовляв, усе, що не блищить, а промовляє до душі, західньому читачеві не промовить нічого.

Хибність цієї думки ствердив концерт симфонічної музики в Торонті: ані досконала своєю формою увертюра до "Тараса Бульби", ані тим більше витончений щодо форми, але занадто формалістичний "Галицький танець" із опери "Золотий обруч" Лятошинського не полонили англомовних критиків: вони були захоплені саме сюїтою Штогаренка. Рецензент "Телеграму", напр., починає свою рецензію словами: "Програма... виявила, що існують ще композитори, крім Баха, Бетховена, Чайковського і Брамса". А музичний критик "Торонто Дейлі Стар" Гугг Томпсон усю свою рецензію присвятив виключно розглядові Штогаренкової сюїти, підкреслюючи барвистість музичної мови твору, різноманітність настроїв, патетику, використання властивостей інструментів тощо, і одночасно шкодує, що на концерті не було тих, під чиїм наглядом існує торонтська симфонічна оркестра, а концерт фактично був лише українською імпрезою.

Між іншим той же рецензент із "Стару" дуже хотів дістати відомості про Штогаренка, ім'я якого він чув уперше, але... тих відомостей йому ніхто із організаторів концерту не міг дати. Негарно напрошуватись, але в таких справді неприємних випадках "Нові Дні" можуть послужити навіть тим, хто їх не любить.

Що сказати про саме виконання? Думаю, що нам пора говорити те, що ми думаємо. Отож, коли симфонічна частина (перший відділ) може цілком вдовольнити й вибагливого слухача, то друга (солісти й хори з оркестрою) на нашу скромну думку не могла вдовольнити й середнього слухача. Хор майже вдвічі більший від оркестри не міг донести до слухача майже жодного

слова (щастя, що всі тексти слухачі знають напам'ять!). Дикція хору і більшости солістів — майже ніяка. Загальне враження, що люди співають ноти, а не твори — душа в співі відсутня. Отож, на сцені був великий зведений АМАТОРСЬКИЙ хор. Мені скажуть: самі знаємо, що аматорський, то чого ж ти невдоволений? Так, але концерт вийшов далеко ПОЗА МЕЖІ аматорщини, то мусимо ставити й відповідні вимоги також і до хору та солістів. Із солістів треба виділити Михайла Голинського, Лесю Зюбрак та О. Гошуляка.

Та поруч з цим я з найбільшою повагою ставлюся й до решти солістів і до всіх хористів: вони дали максимум того, на що вони були спроможні, як аматори. Дисципліна хору — зразкова. Поведінка на сцені — чудова. Костюми — гарні і яскраві, але не стильні (також ознака аматорщини). Фактично ці ентузіясти-хористи й дали змогу Л. Туркевичеві влаштувати цей назагал чудовий концерт. За це їм належиться й найбільше признання і найщиріша подяка від усіх трьох тисяч слухачів концерту.

Щодо самого дириґента, то можна сміливо сказати лиш два слова: Браво, Туркевич! Браво, за сміливість, за творчу винахідливість, за працю з хорами, з солістами, врешті, браво за добір творів і за їх виконання. Але — вибачайте, дорогий маестро! — треба сказати правду: ви здивували буквально сотні людей, коли своїми поклонами на оплески неуків примушували їх плескати ще більше після кожної частини Штогаренкової сюіти, унеможливили сприйняття твору як цілости, зробивши з нього для слухача фактично чотири окремі твори. Це також аматорщина, на яку хто-хто, а Лев Туркевич не сміє собі дозволити! Ні, Туркевичеві на таку "розкіш" дозволяти собі не годиться.

Врешті, про спонзорів концерту — про відділ СУМ-у в Торонті. Це, мабуть, чи не перше добре діло, яке зробила ваша організація, бо вся ота ваша "політика", націоналістичні" однострої і вождівсько-ефрейторська муштра варта... самі догадайтесь, чого воно те все варте! А влаштуванням такого концерту ви зробили справді хороше й корисне діло. А якщо після цього твори наших композиторів будуть виконувані на канадських симфонічних концертах, то заслуга ваша буде ще більшою.

Співпраця з вищою творчою інтеліґенцією ще ніколи жодній організації, а тим більше молодечій організації, не пошкодила, а навпаки. Знаю, що майже сто відсотків сумівців вороже наставлені до "Нових Днів", але я найщиріше вітаю їх усіх із справді визначним осягом. А концерт української симфонічної музики інакше, як великим загальним осягом українців Канади назвати не можна. У ньому СУМ переріс сам себе і спромігся на діло всеканадійського (українського, звичайно) значення.

П. Волиняк

ХТО Ж ТАКИЙ ШТОГАРЕНКО?..

Відомий сучасний український композитор Андрій Якович Штогаренко народився 15 жовтня 1902 року в селі Нові Кодаки під Дніпропетровськом. В роки національної революції був членом ансамблю гармоністів, яким керував його батько. Від 1921 по 1927 рік викладав спів у школах м. Катеринослава (Дніпропетровськ). У 1926 — 30 роках керував ансамблем гармоністів, який сам організував. Цей ансамбль мав офіційну назву "Перший український комсомольський ансамбль гармоністів".

Пізніш, А. Штогаренко, виробивши собі добрий і фаховий стаж, одержав змогу оформити свою музичну освіту. Він вступив у Харківську консерваторію, яку й закінчив з відзнакою по клясі композиції проф. С. Богатирьова (1936 р.).

У роки другої світової війни А. Штогаренко, як і вся українська творча інтеліґенція, був вивезений на схід. У час війни він був відповідальним секретарем Правління Спілки Радянських Композиторів Туркменії. З 1940 року був членом, а в 1947 — 1956 роках заступником голови Правління Спілки Рад. Композиторів України. Від 1948 р. А. Ш. член Правління і секретар Сп. Рад. Композиторів СРСР. У 1947 році йому надано звання заслуженого діяча мистецтв УРСР. Як і всі мистці та письменники, які працювали "на оборону", А. Ш-ко нагороджений орденом Трудового Черв. Прапору (1948) та двома медалями. У час війни (1944 р.) вступив у компартію.

Як відомого композитора і доброго організатора, А. Штогаренка в 1954 році призначено на посаду директора Київської Консерваторії.

ГОЛОВНІШІ ТВОРИ А. ШТОГАРЕНКА

Для солістів, мішаного хору та симфонічної оркестри: Поема-кантата "Про канальські роботи", слова народні, 1936 р.; Симфонія-кантата "Україно моя", слова А. Малишка та М. Рильського, 1942 — 43, партитура і клавір видана у видавництвах Музгіз - "Мистецтво" в 1947 році; кантата "Москва" (до 800-ліття Москви), слова М. Рильського, 1948 р.;

Для мішаного хору й симфонічної оркестри: Кантата "Переможцям — слава!", співавтор Д. Клебанов, слова О. Новицького ("Мистецтво", 1949).

Для голоса та симфонічної оркестри: Сюїта І "Дівоча доля", 4 українські пісні, 1937.

Для симфонічної оркестри: Симфонія-казка, 1947; Сюїта II "Дитинство" за М. Ґорькім, 1939; Сюїта "Пам'яті Лесі Українки", 1950 (виконана вперше в Києві, 1951, дириґент Натан Рахлін, видана в Музґізі, 1952); поема "Похід", 1936; увертюра-марш на тему Миколи Лисенко, 1951; Вальс, 1951; Баляда "Пам'яті друга".

Для духової оркестри: Сюїта, 1946, ("Мистецтво", 1947); Марш допуску Дніпрогесу ("Мистецтво", 1932).

Квартет, 1935.

Для фортепіяна: Прелюд, 1933; Поема, 1942; Картина із побуту народніх месників, 1954;

Для скрипки з фортепіяном: Рондо, 1935, Поема, співавтор Д. Клебанов 1943, "Пісня" ("Мистецтво", 1950).

Для баяна: Танець ("Мистецтво", 1933; Два українські танці (Музгіз, 1954).

Для хору без супроводу: "Пісня про Україну", слова І. Неходи, 1945; "Колгоспна-величальна", слова І. Неходи (Музфонд, 1948), "Жіночі портрети", 3 пісні, слова В. Бичка та П. Воронька (Музгіз, 1950).

Романси та пісні: Баляда "Чернець", слова Т. Шевченка, 1939; Дві пісні на слова Ів. Франка (Київ, Музфонд, 1951).

А. Штогаренко написав ще музику до 15 вистав та до 4 фільмів.

Це далеко не всі твори А. Штогаренка. Та й відомості наші обмежуються кінцем 1956 чи початком 1957 року. Як бачимо з цього неповного переліку, далеко не всі твори нашого відомого композитора видані.

ВАСИЛЬ ІВАНИС. СТЕЖКАМИ ЖИТТЯ. Спогади. Книга перша. "Перемога". Торонто. Канада. 1958 р.

У передмові автор цієї книги висловив жаль, що "мемуаристика українського народу... невелика". А я до цього додав би: особливо мало спогадів про життя й революційні події на Кубані. Тим то добре, що цей відомий кубансько-український діяч почав друкувати свої спогади, закроєні на широкий засяг у часі й просторі (дореволюційні часи, події на Кубані під час революції, діяльність на чужині).

Рецензована книга охоплює дореволюційний період життя автора, тільки одним краєчком зачіпаючи початок революції (розділ ("Революція на провінції"). У зв'язку з цим хотілося б висловити сумнів, чи добре роблять наші мемуаристи, починаючи свої спогади обов'язково з дитинства. От Галина Журба недавно видрукувала "Далекий світ", дійшовши тільки до одинадцять років життя, О. Шульгин друкує в "Літературній газеті" спогади про "дитинство й юнацтво"... Добре, як людина ще поживе та дотягне й до цікавішого з громадського погляду періоду свого життя, а як ні? Звичайно, кожному, може, приємно згадувати, що в нього був добрий дідусь та бабуся, кожного любила рідна мати, але чи це таке вже важливе для історії суспільного й національного життя? Правда, крізь призму дитячої психології можна показувати й світ дорослих (це вдало зробила Галина Журба), але дитяче сприймання не завжди відповідає історичній правді. Наприклад, В. Дорошенко написав у своїх "спогадах з дитячих літ" ("Овид" ч. 2. 1959 р.) про свого діда-пристава трохи чи не гумористично (мовляв, "гоголівський тип", ставився до нас, унуків "сердечно, був добрий, веселий і несварливий"), але чи до сміху було тим, що їх він, той дід, бив нагаями?

У всякому разі багато важливіше зафіксувати для історії діяльність дозрілого діяча, в якого особисте переплітається з громадським.

На жаль, і Василь Іванис не порушив цієї "традиції" наших мемуаристів починати ab ovo. Правда, його описи козацького побуту цікаві, але решта — 4/5 книги — заповнена описами шкіл всеросійського типу, з численними іменами вчителів, його шкільних товаришів та знайомих, тобто тим, що його можна знайти й у будь-яких інших спогадах про російські дореволюційні школи. Тут читач мимоволі перескакує через сторінки, шукаючи цікавішого, специфічно-кубанського. А ще більш хотілося б довідатись про діяльність отамана Іваниса під час бурхливих подій 1917 — 20 років на Кубані!

Крім того, сучасного читача з будь-якої частини України, в тому числі й з Кубані, неприємно вражає неприродне поєднання в спогадах взаємосуперечних "ліній" — українства, станово-козацької ідеології і всеросійства. Автор, мабуть, здивується, прочитавши це, бо ж у спогадах є й виразні ідейно-політичні заяви, що свідчать про його патріотично-українську позицію. Але я маю на увазі факти й висловлювання з його біографії, з того часу, коли в нього теперішніх його поглядів, очевидячки, ще не було. За це його ніхто тепер судити не буде, але факти в спогадах такі.

Українства в цій книзі найменше. Це дрібні крихти, що їх доводиться просто визбирувати в тексті. Це згадка про те, що діти вчителя Безкровного говорили по-українському (ст. 55), згадка про українські промови о. Виталія й полкових командирів, як виряджали пластунів на фронт, кількаразові згадки про прилюбність кубанських козаків до українських пісень. Але читач не довідується навіть про те, якою мовою говорив автор у своїй родині, одружившися з тією дочкою вчителя Безкровного, що ото так здивувала була його українською мовою. Про революційні події на Україні 1905 й 1917 років, автор майже не згадує.

Козацька "лінія" в спогадах виразна. Автор увесь час підкреслює козацьке геройство, що його він охарактеризував в одному місці як "хвацько-жартівливо-бойовий (море по коліна)" настрій (ст. 181). А крім того, він подає й відповідні факти з своєї "поведінки": не зважаючи на свою участь у підпільній революційній діяльності, пов'язаність з соціял-демократами, він добровільно записався до війська (хоч міг би його й обминути, як студент), відмовився від професійної кар'єри і теж добровільно пішов у царську армію вже під час війни. І це в той час, коли поступова російська й українська інтеліґенція бажала царській Росії поразки!..

Та найприкріше, може, те, що автор зображує з виразною симпатією явних "єдинонеділимців" — генералів Корнілова, Алексєєва, Каледіна, називає "полковником-героєм" Нєжинцева, а раннього білоґвардійця осавула Чернецова "відважним командиром". Він не засуджує того, що Корнілов як текинець, а Алексєєв як калмик з походження були зрадниками своїх народів, а підкреслює їхню імперську службу. З незрозумілою нашому читачеві ніжністю пише він про дінського отамана Каледіна, дарма, що той виступав (і про це автор згадує) на московській державній нараді з "високопатріо-

тичною промовою" і "засуджував сепаратизм". Навіть портрет його умістив! І знову такий факт з життя самого автора: він добровільно записався до т. зв. Добрармії, найбільшого ворога всякого українства, в тому числі й кубанського. Тим то в нашого читача й складається таке враження, що автор був у полоні козацької становости й російської імперськости.

Я відзначаю ці факти як прикру дійсність з минулого тієї кубанської інтеліґенції, що не могла відірватись від станових інтересів і приносила їм у жертву національні інтереси українського народу. Адже ще й тепер отаман Білий виступає в Нью-Йорку з доповідями, на які приводить "пару казачішек" з інших козацьких військ і доказує, що кубанські козаки не мають нічого спільного з українським народом, і, навпаки, майже брати з тими "казачішками".

І коли ми знаходимо тепер у тексті спогадів отамана Іваниса заяви, що суперечать цим фактам, то це, очевидячки, продукт пізнішої його свідомости. Свою українську позицію автор визначив так: "Увесь сенс свого буття на землі він бачив лише в поборюванні окупантів червоних чи білих на Кубані чи Україні. Кубань — його найближча батьківщина, але він ніколи не прихилявся до протиставлення Кубані Україні, бо був завжди переконаний, що вони мусять існувати, лише доповнюючи одна одну. Інші, інаковірні (чи це для національної справи важливе? — В. Ч.), українські землі набули певного значення лише пізніше, коли ближче їх пізнав" (ст. 185). Правильно розуміє він і факт відштовхування козаками "городовиків", українців переважно, що, з одного боку, привело перших в обійми білоґвардійщини, а з другого — штовхнуло "городовиків" у бік більшовизму (армія Ковтюха на Кубані). Слушно пише він і про те, що на Півдні помилково приймали втікачів "з Московії" як приятелів, а здебільшого то були "реакціонери, що готувалися до реставрації царського режиму".

Вражає в спогадах феноменальна пам'ять автора: він подає такі подробиці з побуту, що аж не віриться, щоб усе те можна пам'ятати. Пам'ятає, як кого звали по-батькові (це, між іншим, не в дусі української мови називати чужих і далеких по-батькові), ціни, години чекання на поїзд тощо.

Спогади ці написано щиро, автор не приховував, як я відзначив, нічого, навіть прикрого для репутації українського діяча. Було б тільки краще, якби він "попутно" давав відповідну інтерпретацію таких фактів. Нетерпляче чекаємо появи дальших частин його спогадів.

В. ЧАПЛЕНКО

КНИГА, ЩО БУДИТЬ ДУМКИ

(Докія Гуменна: Вічні вогні Алберти. Едмонтон. 1959 р.)

Досліджуючи літературну продукцію нашої еміґрації, майбутні історики української літератури, напевно, приділять особливу увагу книгам подорожніх репортажів Докії Гуменної "Багато неба" і "Вічні вогні Алберти". Ці дві книги розкажуть їм про нашу еміґрацію багато більше, ніж, мабуть, уся еміґрантська белетристика.

"Вічні вогні Алберти" я прочитав буквально за один присяд. Захопили мене не якісь особливі естетичні "вальори" цієї книги. Ні до яких мистецьких ефектів Д. Гуменна в ній і не прагнула. В "белетристику" вона впадає лише в описах природи. А загалом її книга — це безпретенсійно, "нарисово" викладені враження від подорожі по деяких місцевостях "Української Канади".

У її розповіді, зокрема в описах індустрійних пейзажів, у зображенні зустрінутих нею людей є чимала доза безпосередности та жіночої емоції. В її захопленні розкішними житлами українських фармерів, напр., почувається туга за гарним життям — та туга, що її може зрозуміти лише той, хто більшість свого життя прожив на славнозвісних "житлових площах" в СРСР, потім поневірявся в діпістських бараках, та й тепер не мріє стати власником такого "палаца".

Але Докія Гуменна — розумна жінка, не кажучи вже про те, що вона — досвідчена письменниця. Вона вміє спостерігати і вміє спрямувати увагу читача на істотне, першорядне та виділити його добором деталів, які те основне підкреслюють.

Її картини природи, "натюр-морти" та люди — пластичні й переконливі. Вони живуть на сторінках її книги. Гуменна знайомить нас із дуже інтересними й дуже симпатичними людьми, передає нам свою пошану до них, і ми вже ніколи не забудемо ні подружжя Паушів, ні Володимира Купченка, Дарію Янду, подружжя Підручних та інших — "цю заокеанську галузь українського народу в найкращих його зразках", як каже письменниця. Це дуже милі люди й щирі українські патріоти, які в новому світі зберегли в собі найкращі якості української людини.

Книга Гуменної розкриває передо мною — як і перед іншими нинішніми й майбутніми своїми читачами — вельми барвистий куточок українського "всесвіту", широкими мазками малюючи життя канадських українців, які наповнили бадьорим трудовим шумом чималий клапоть своєї нової батьківщини.

Разом з Гуменною, ми пишаємось досягами праці колишніх "людей у козячих шкурах", які в перших рядах піонерів освоювали цю територію і вийшли переможцями з неймовірних труднощів і злиднів. Письменниця переповідає в своїй книзі спогади тих піонерів. Їх не можна читати без глибокого душевного зворушення, без подиву й пошани до героїчних зусиль та витривалої боротьби з ворожою напочатку природою.

Разом з письменницею ми проникаємось симпатією до людей "твердої української породи", отих буковинських і галицьких селян, які виявили таку силу характеру, що дивували еміґрантів з інших країв Европи. Вони повністю заслужили свої теперішні достатки.

Але разом з письменницею ми й журимось — з тих фатальних міжусобиць серед братів, їх непотрібного й шкідливого поділу на різні ворогуючі між собою "нації" та "віри", і з того, що чимало з них підпало під вплив вовків в овечій шкурі — комуністів.

Журимось ми й тому, що вже третє покоління українських еміґрантів у Канаді дезукраїнізувалося, забуло рідну мову й далеку батьківщину своїх предків.

Це сумний процес, але, мабуть, неминучий. Такий же процес денаціоналізації українських дітей у наслідок їх вростання в життя нової батьківщини відбувається повсюди (та хіба тільки наших дітей!), а в США та Канаді з особливою швидкістю. Чи можна хоч трохи "знешкодити" цей процес "канадизації" — бо зупинити його не можна і не треба?

"Жертвенна українська громадськість збирає сотні й тисячі долярів на будову церков, — пише Д. Гуменна. — Але вимре це покоління, прийде на зміну те, що те-

пер поспіль заговорило англійською мовою й не має ніякого прив'язання до української культури. То й нащо ж ті величаві будови воздвигаються, коли тому поколінню байдужісінько, в якій церкві молитися?

Воздвигаючи будови з каменю, треба вже тепер дбати, щоб і душі молодого покоління, яким церкви будуємо, наповнювалися українським змістом, а це, без повсякденного творення духових цінностей живими діючими українськими творцями, таки не вдасться. І якщо громадськість не підтримає праці живих діючих мистців, письменників і вчених фондами, то за два десятиліття й те, що є, стане тільки музейними експонатами, цікавими для двох дослідників".

Не погодитись із цим не можна. Звичайно, ніхто не має "морального" права вказувати канадським українцям, як вони мусять витрачати свої гроші, але їм було б варто замислитися над тим, що каже Гуменна.

Скидається на те, що "канадизовані" українські фармери, робітники й інтеліґенти в своїй масі не відчувають особливої потреби в українській культурі, задовольняючись нагодою згадати свою українськість піснею за спільною чаркою. Але чи можна дуже винити їх за це?

Еміґрували ж вони чи їх батьки не з української самостійної держави з розвиненою національною культурою, а з австрійських, польських та румунських провінцій, коли вони й не знали як слід, хто вони такі. Просто собі "люди в козячих шкурах".

Щоправда, тепер вони знають, що їх стара батьківщина — Україна. І вони вже знають, що вони — українського роду. Але їх зв'язок з своєю батьківщиною, з "старим краєм", це не зв'язок з нацією, а передусім і в основному — сантиментальний зв'язок із спогадами свого дитинства, спогадами про своїх батьків.

Ці спогади вони плекають любовно й щиро. Вони будують церкви, як пам'ятники своєму дитинству й своїм батькам. Вони хочуть, щоб і їх діти перейняли від них любов до минулого свого народу. Але, самі не бувши виховані в національній українській культурі, як вони можуть передати її своїм дітям?

Чи це їх вина? Ні. Будьмо самокритичні й запитаймо самих себе, українських письменників і культурних діячів, — що ми самі зробили для того, щоб дати їм високовартісну українську культуру?

Що ми можемо протиставити тій чужій культурі, яка оточує і всмоктує в себе українських дітей на їх новій вітчизні? Чим ми можемо затримати їх при свідомості своєї національної особливости? Для цього бо треба дати їм підстави цією своєю особливістю пишатися!

Докія Гуменна бачить, скорше відчуває, що ми своєю культурною невиробленістю не можемо принадити до себе молодих людей, уже вихованих у багатшому культурному контексті. Чия вина в цьому більша — нашої нещасливої історичної долі, чи вже й кожного з нас особисто? Трудно сказати, але в чималій мірі винні всі ми.

Чи можемо ми запропонувати молодим канадським і взагалі американським українцям, що виросли вже тут, літературу, цікавішу й модернішу від англійської, чи бодай рівновартісну їй? Чи маємо ми цікавий український театр, який показував би не лише селян? А втім, треба сказати, що для нашого театру вже дещо робиться, хоч модернізація його покищо відбувається за рахунок чужого репертуару.

Чи можемо ми після цього докірливо хитати головою на адресу молоді, яка втрачає своє українство, бо виросла й виховалася в іншому, неукраїнському світі? Згадаймо про дезукраїнізацію української молоді вже не на іншому континенті, а таки на своєму рідному ґрунті — в самій Україні!

Усе це зовсім не значить, що тепер нам залишається тільки безпорадно опустити руки й дивитися, як чужа культура поглинає українських дітей. Ні, треба боротися за кожну молоду українську людину, бо — хто знає — може вона в тій чи іншій мірі, при тій чи іншій нагоді може бути вельми корисна для свого народу.

Боротьба за збереження українськости наших дітей — дуже складна й відповідальна справа. Довірити її можна лише компетентним і добросовісним людям. Усяке аматорство тут більше зашкодить, ніж принесе користи. Є в нас такі "культуртреґери" та "партійні виховники", що можуть тільки відштовхнути молодих людей від нашої національної справи. А найшкідливіша для неї наша партійна міжусобиця...

Шкода, що Д. Гуменна не змогла чи не мала нагоди поговорити з молодими канадцями українського походження, довідатися від них, що могло б зацікавити чи імпонувати їм в українській культурі. Без цього нарисована письменницею картина неповна; їй насамперед бракує глибини, перспективи.

У торонтській газеті "Вільне слово" за ІІ-е квітня вміщена цікава стаття студента Євгена Хворостіля під назвою "Ще про студентів і національну спадщину". Автор статті пише:

"Студенти хочуть пізнати свою національну спадщину. Порівнюючи політичну, внутрішньо-державну виробленість місцевих громадян з політичним примітивізмом і, на жаль, також лицемірством деяких "старших" українців, студенти погорджують не тільки ними, але й усім тим, що вони репрезентують.

Тому, коли студентам національну спадщину збирається передавати якийсь "старший", що з захопленням цитує: "Обніміте ж, брати мої, найменшого брата", а сам готовий утопити цього найменшого брата в ложці води тільки тому, що той не симпатизує його партії, то студенти з несмаком від нього відвертаються.

Маючи підірване довір'я до таких "старших", студенти виминають їх як посередників, через яких вони могли б одержати національну спадщину і шукають безпосередніх доступів до неї.

Поминаючи той факт, що такий стан не є природній, треба ще додати, що безпосередніх доступів до національної спадщини знайти, зокрема на еміґрації, майже неможливо. В тім і все лихо.

Я дійшов до висновку, що почином охоти до плекання національної спадщини є насамперед філософсько-естетичні зацікавлення, тобто такі зацікавлення, що звернені до нашої культури..."

До цього голосу молодого українця в Канаді треба пильно прислухатися. Молоді люди потребують повноцінної культури насамперед і її треба їм дати.

...Думки, викликані книжкою Д. Гуменної, відвели мене в сторону від моєї теми. Та в цьому, власне, й полягає вартість її книги. Вона бо значна саме тим, що "провокує" нас на багато думок, які мають відношення не лише до канадських українців, а й до всієї нашої діяспори.

Серед відгуків на книгу Гуменної є й закиди: когось вона, мовляв, не запримітила, когось згадала лише побіжно, а декого й зовсім не вшанувала своєю увагою; не слід було й розкривати особисте життя декого з зустрінутих нею людей...

Шкода, якщо ці закиди мають якусь підставу. Не будучи знайомі з місцевими умовами, ми не можемо судити й про те, наскільки ці закиди справедливі. Але пам'ятаймо, що тяжко всім догодити, та й не завжди можна всеосяжно написати про бачене, коли того баченого так багато, що на перетравлення його треба дуже багато часу. Щождо "розкритого" особистого життя, то письменниця, напевно хотіла, щоб бачені нею цікаві люди не були на сторінках її книги безбарвними ходячими схемами, а щоб вони були справді живими людьми, з плоттю і кров'ю в жилах.

У всякому разі я можу ще раз підкреслити найголовніше: всі люди, що їх описала Докія Гуменна в своїй книзі, викликають нашу глибоку симпатію. Нічого неґативного письменниця про них не сказала.

"Вічні вогні Алберти", при певній, мабуть, неминучій її поверховості, цікава й повчальна книга. За її появу на світ треба подякувати п. П. Паушові, який видав її власним заходом. Прочитати її мусять усі інтеліґентні люди нашої діяспори.

В. СВАРОГ

ДЖОН КІТС: ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ. Вступна стаття й переклади Яра Славутича. Лондон, 1958.

Рухлива Українська Видавнича Спілка (Лондон) нещодавно видала вгорі зазначену книжку (50 сторінок). Подана на початку вступна стаття автора перекладів знайомить читача із життєписом (на тлі епохи) Джона Кітса, що був сучасником більш за нього голосних поетів — Д. Ґ. Байрона та П. Б. Шелі. Перший найбільший розділ займають "Сонети" Д. Кітса, далі — ще два розділи: "Оди" та "Баляди й пісні". У кінці одну сторінку займають примітки, що дають пояснення деяких слів чи до згадок про осіб.

Кожний розуміє, що перекладати сонети з чужих мов є завданням нелегким. І тут слід підкреслити, що автор перекладів досить і із замилуванням, попрацював над цими перекладами і добре справився із цим завданням. Добірність вислову як і ритмічного звучання ціхують ці переклади. Звичайно, як і в кожному нелегкому ділі, можна знайти дещо, що може краще б можна висловити, як от: "Ти — красна стать невинної мани!" (ст. 31), бо слово "стать" означає — чоловічу чи жіночу стать, проте тут для кожного прозоре значення — "постать". Або — радше мабуть коректурний огріх (в одній літері): "Тоді янчать ягнята між горбами", слід було дати — "ячать". "Знайшли б ми зелену подушку" (ст. 48) — тут ритмічний наголос падає на другий від кінця склад, хоч натуральний — на третьому.

Звичайно, це все дрібнички, яких тяжко зовсім уникнути при всякому виданні. Зате з великою приємністю і насолодою зустріне тут плекач рідної мови свіжі й ориґінальні звороти і слова, що їх часто цураються (або й не знають) деякі наші поети і письменники-прозаїки, накопичуючи замість їх то москалізми то полонізми. Ось кілька прикладів.

"Його витання КРАСОВИТА врода Не кане в небуття". Це ще один синонім до слів "красний", "гарний", "чудовий" тощо.

"... Немов струмки безсмертного ПИТВА" (ст. 13). Це щиро народнє слово "питво" заступає оті осоружні — "напиток" (москалізм) і "трунок" (полонізм).

"Радісний ВІДЛУНОК в єднанні знайде повноту любови" (ст. 31). Це збагачує синонімні відтінки поруч слів "луна", "відгомін" тощо.

"... Хоч мозок тріскає від ГРОМОВИЦІ" (ст. 34).

Не зайвим буде згадати і про вживання гарних, рідно вживаних народніх слів: "І не приносять повний КОЗУБЕНЬ Гвоздик і рож..." (ст. 17). Існують паралельні форми "козуб" і "козубенька". Також: "Воно, відвічно шепчучи, РЯХТИТЬ" (ст. 19 — "Море"). Красу цього вислову зрозуміє той, хто почув його з народніх уст.

Це тільки декілька яскравіших і рідко, на жаль, уживаних, зворотів і слів нашими поетами, які воліють "для ориґінальности" радше перекрутити слово, ніж подати його в поправній літературній формі.

Цими удалими перекладами з англійських поетів (заповіджено вже друк дальших перекладів Яра Славутича "Англійські сонети") Яр Славутич відкриває вдячну сторінку своєї творчости, бо поруч своєї ориґінальної творчости "присвоює" українській мові твори світової літератури, знайомлячи українську читацьку громаду з ве.

линими поетами Заходу, а тим самим дає їй більші можливості побачити ширші обрії, як і нашій "писацькій братії", яку Москва ладна б увесь вік тримати при московському "пійлі".

Як ми бачимо, автор робить велике і шляхетне діло з великим замилуванням, дбаючи одночасно і про розвиток та розбудову нашої літературної мови. Цю працю треба щиро вітати та побажати дальших успіхів!

Левко РОМЕН

КОМІТЕТ ОБОРОНИ ПАМ'ЯТИ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

Як Вам відомо, в Парижі вже другий рік діє наш Комітет, зложений з представників усіх центральних українських організацій Франції для оборони доброго імени Головного Отамана, а тим і наших Визвольних Змагань. Ви знаєте про його протестну акцію, що оце увінчується поважним успіхом: згодою Французького Радіо дати авдицію, яка представила б мільйонам його слухачів постать Симона Петлюри у правдивому світлі.

Але оборона імени Головного Отамана не може вичерпатись однією авдицією. В акцію інформування Вільного Світу про наші Визвольні Змагання повинен включитися кожен українець і для цього ми видали дві книжки, які являються матеріялом для інформативної роботи: "Правда про Симона Петлюру" у французькій мові (ціна 375 фр. або 0.75 дол.) і "Паризька Трагедія" — правна аналіза процесу Шварцбарда (ціна 250 фр. або 0.50 дол.).

Обидві книжки дають матеріял для інформування чужинців не лише про Головного Отамана; але й про Визвольні Змагання та нашу Армію. Купуючи ці книжки, Ви включаєтеся в дію Комітету. Замовляйте наші книжки у всякій кількості на адресі:

P. Plewako, 38, Avenue de l'Opéra, Paris 2e, France.

З МІСЦЕВОГО ЖИТТЯ

КОНЦЕРТ З ТВОРІВ МИКОЛИ ФОМЕНКА

17 травня ц. р. о 8-ій год. вечора в приміщенні УНО громадськість Торонта матиме змогу бути учасником надзвичайно цікавої мистецької події — авторського концерту Миколи Фоменка, відомого українського композитора.

Микола Фоменко (нар. 1894 р.) належить до групи найвизначніших композиторів, що окреслили напрям української музики в другій чверті н. ст. Почавши свою творчу діяльність з 1925 р. М. Ф. і по сьогоднішній день є творчо активною постаттю. Піяністка Дарія Гординська-Каранович писала про нього, що цей визначний майстер музики "залишається романтиком навіть тоді, коли він користується мажорними засобами, щоб зблизити слухача до сприйняття виявів його поетичної, мрійливої душі" (Нові Дні, лютий, 1955).

М. Ф. виступає в Торонті лише другий раз. За ініціятивою учнів музичної школи піяністки О. Бризгун-Соколик, що грають його твори і хочуть бачити самого творця цих творів, М. Ф. погодився дати різносторонню й широку програму свого авторського вечора. Вперше в Торонті будуть виконані його найновіші фортепіянові прелюдії (E-moll, Fis-dur, B-dur, Gis-moll), скрипкова сюїта "З далекого неповторного дитинства", дует "Ніч" (слова М. Ситника), сольові номери, що включають відому УПівську гумореску ("Соловейку, рідний брате"), "Гірку весну" (слова Є. Маланюка), "Ой, у полі" (слова Я. Славутича), "Весняний день" (слова М. Пригари) та інші. Повторені будуть уривки з опери "Маруся-Богуславка", "Любіть Україну" (слова В. Сосюри) та інші.

У концерті приймають участь визначні сили: відома камерна співачка Ізабелла Орловська (сопрано), кол. концертмайстер Львівської опери й професор Музичного Інституту ім. М. Лисенка в Нью-Йорку — Володимир Цісик (скрипаль), колишній соліст Львівської опери — Лев Рейнарович (баритон) та піяністка Оксана Бризгун-Соколик. Акомпаніює автор концерту.

Сподіваємося, що громадянство гідно зустріне нашого визначного музичного майстра в Торонті.

ЮВІЛЕЙНА МАЗЕПИНСЬКА ВИСТАВКА

Щоб у ювілейний Мазепинський рік (250-річчя смерти великого гетьмана) дати торонтським українцям змогу відчути велич постаті гетьмана Івана Мазепи, який і на дальші сторіччя став бойовим гаслом передових людей української нації, — Український Народній Дім у Торонті при співучасті д-ра В. Луцева улаштував ювілейну Мазепинську Виставку.

Виставка охоплювала такі розділи мазепіяни: 1. Тогочасні портрети Мазепи, нові мистецькі портрети, фальсифікати. 2. Фантастичні малюнки про Мазепу. 3. Портрети тогочасних визначних постатей чужих і нашої історії. 4. Доба Мазепи (меценатство, військовість, культура). 5. Тогочасні і нові мапи України та Північної війни. 6. Копії автентичних архівних матеріялів. 7. Джерельні матеріяли (книжки, журнали, газети). 8. Праці про Мазепу (також — книжки, журнали, газети). 9. Мазепа у красному письменстві (як у попередньо згаданій точці). 10. Тогочасні книжкові видання. 11. Опери "Мазепа" (Чайковського, Ліста). 12. Різне (видання ювілейного року — 1959, популяризація імені "Мазепа" тощо.

Ці всі експонати за вищезгаданою схемою були влаштовані власником їх д-ром В. Луцевим за порадами та допомогою мистців-малярів М. Битинського та М. Бідняка у залі будинку Українського Народнього Дому.

Ця виставка, що є першою та одною з найбагатших Мазепинських ювілейних виставок на американському суходолі, робила гарне враження. Звертала увагу одвідувачів не тільки багата колекція портретів гетьмана І. Мазепи в гарних рямцях, але й збірка стародруків, тогочасних видань різними мовами. У розділі "Мазепа в красному письменстві" показані також автентичні видання (поеми, повісті, драми тощо) з різноманітним трактуванням у тексті і в ілюстраціях тодішніх мистців-малярів.

Завдяки невтомним заходам д-рові В. Луцеву пощастило дістати чимало джерельних матеріялів щодо доби Мазепи та праці наших і чужих істориків про Мазепу. Відомо ж бо, що перші безпосередні відомості про Мазепин чин були в західніх европейських державах правдиві і прихильні до ідеї самостійности України, а вже пізніше московські впливи почали викривляти образ Мазепи, як не борця "за вольність козацького народу", а як звичайного амбітника, "зрадника".

Щодо успіху цієї виставки, то вона виявила деякі добрі, захвальні явища, інакше кажучи, моральний успіх, але й незахвальні — щодо числа одвідувачів, бо їх

було обмаль, щоб покрити витрати, які мусіло вирівняти т-во "Український Народній Дім". Під моральним розуміємо велике число української дітвори, що в більшості приходила організовано із своїми наставниками (понад 600 душ). З кожною групою д-р В. Луців мав гутірку про Мазепу та давав просторі пояснення — відповідно до віку дітей.

Д-р В. Луців на запитання, чи не варто було б улаштувати таку виставку десь у більших скупченях українців, відповів, що міг би це радо зробити, коли б якісь авторитетні організації звернулись з цим до нього. Гадаємо, що наше громадянство використає нагоду ювілейного року, щоб ближче познайомитись з усіма матеріялами, які маємо тут, на новому континенті.

І. НЕЛИН

ДЕСЯТИРІЧЧЯ КЛЮБУ ЕТНІЧНОЇ ПРЕСИ

Клюб Етнічної Преси (Торонто) 19 квітня відзначив свій десятирічний ювілей. Ювілей відзначено бенкетом в Роял Йорк готелі. На бенкеті, крім членів клюбу, редакторів та видавців, були й почені гості: прем'єр провінції Онтаріо Високодостойний Л. Фрост, міністер транспорту Ів. Яремко з дружиною, головний прокурор провінції А. К. Робертс, міністер освіти В. Г. Данлоп з дружиною, міністер праці Ш. Делей, провінційний секретар і референт справ громадянства д-р М. Філіпс, міністер реформ Г. Вордроп, міністер зв'язків та інформації З. Кеткарт, міністер міських справ В. К. Ворендер, міністер без портфеля Р. Макенлей.

Бенкет відкрив недавно обраний голова клюбу, видавець німецької газети "Торонтонер Цайтунг" Юліус Баєр, який, привітавши членів, представив їм гостей.

Редактор польського півтижневика "Звьонзковєц" Ф. Ґлоґовскі представив прем'єра Онтаріо Високодостойного Л. Фроста, переповівши його життєпис, звертаючи особливу увагу на його заслуги у громадському та в державно-політичному житті.

Відповідаючи на привітання, прем'єр з'ясував ставлення уряду провінції, як і цілої Канади, до проблем етнічних груп, які населюють Канаду.

Редактор італійської газети п. Януцці висвітлив гостям завдання клюбу, висловивши погляд, — на велике здивування всіх присутніх, — що Канада має стати отим відомим американським "мелтінґ пат'ом" (сплавний котел), у якому перетопляться всі національні групи на безлику й сіру космополітичну масу, яка зватиметься "канадською нацією". Відомо, що ця огидна теорія (і практика!) має велику популярність у США (і в СРСР також: "вєлікій совєтский народ!"), але вона ніколи не мала підтримки офіційних чинників Канади: у Канаді є інша засада творення нації — теорія "етнічної мозаїки", за якою кожна етнічна група зберігає свої національні ознаки, плекає свою культуру і кожна щось з цієї культури дає Канаді.

Почувши таку "пропозицію", прем'єр вдруге попросив слова і виразно заявив, що в Канаді не може бути й мови про "мелтінґ пат", кожна етнічна група мусить зберігати свою національну окремішність, пам'ятаючи при цім, що Канада є здобутком усіх етнічних груп, які її населюють. При цьому зазначив, що деякі групи, зокрема українці, дали Канаді дуже багато, що він дуже радий, що міністер транспорту, який сидить поруч з ним, Високодостойний Іван Яремко, є українського роду. А сам прем'єр ще й досі гордий з того, що його батько колись заклав у Канаді організацію "Сини Шотляндії", себто працював для народу, з якого вийшов.

З промовами виступали ще міністер транспорту Ів. Яремко, секретар провінції д-р М. Філіпс та посол А. Ґросман, який підкреслив не лише значення етнічних груп, а й етнічної преси, запевняючи, що етнічна преса читається "від дошки до дошки", що він це знає з прикладу своїх батьків, які прибули в Канаду з Польщі і до самої смерти читали свої газети.

При кінці бенкету голова клюбу, під оплески всієї залі, передав прем'єрові провінції грамоту про обрання його почесним членом клюбу на все життя.

Бенкет відбувся в дуже приємній товарській атмосфері: і господарі і гості були дуже вдоволені і розійшлись аж коло 12-ої години ночі.

Українську пресу на цьому вечорі заступали редактори таких видань: "Наша Мета", "Гомін України", "Вільне Слово", "Батьківщина" і "Нові Дні".

ДРАМГУРТОК ОДУМ-у В ТОРОНТІ

9 травня новостворений драмгурток ОДУМ-у поставив (заля прав. катедри) інсценізацію (не дуже то вдалу, якогось В. Ґіба) Шевченкової поеми "Катерина". Драмгурток, як драмгурток: інколи на виставу було дуже важко дивитись (часом треба було закривати очі), а інколи й цілком можливо...

Та треба відзначити охоту до праці й навчання — це добра ознака. Треба вчитись, вправлятись, а режисерові — добирати добрі речі до вистави, то може щось і вийшло б з того. Витрачати ж час на погані твори не тільки не корисно, а й шкідливо.

Керівник драмгуртка — М. Ґава, керівник танцювальної групи — М. Балдецький, оформлення сцени — Ф. Артеменко, освітлення — С. Новицький і О. Юхименко.

Нам здається, що одумівці могли б краще виявити себе (і більше навчитись) на комбінованих вечорах: одноактівка чи добра інсценізація, виступ танцювальної групи, яка досить добра в ОДУМ-і, спів, деклямація тощо.

Іван Багряний у Монтреалі й Оттаві

До найбільшого міста Канади, Монтреалю, голова УНРади прибув у п'ятницю 17 квітня. Того ж дня відбулась ПРЕСОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, у якій взяли участь усі монтреальські (англійські та французькі) щоденники. Другого дня в чотирьох місцевих щоденниках появились великі й дуже прихильні інформації про голову УНРади, про українську визвольну боротьбу проти російського окупанта, про літературну творчість Івана Багряного. Це задало тон: Монтреаль, особливо український, був під знаком приїзду голови УНРади.

ФЕДЕРАЛЬНИЙ УРЯД КАНАДИ ВІДКИНУВ РОЗПОРЯДЖЕННЯ У СПРАВІ ОБМЕЖЕННЯ ІМІҐРАЦІЇ

Федеральний уряд відкинув нове розпорядження у справі деяких обмежень іміґрації до Канади. Як відомо, це розпорядження гостро критикували опозиційні посли Канадського парляменту, особливо ліберали.

Міністер іміґрації та громадянства, Високодостойна пані Г. Фейрклов, заявила в парляменті 22 квієня ц. р., що вона буде просити раду міністрів відкликати розпорядження в цій справі від 2 квітня ц. р., яке унеможливлювало в'їзд у Канаду спонзорованим іміґрантам, за вийнятком найближчих членів родини.

Одночасно високодостойна пані міністер Г. Фейклов заперечила, що її розпорядження від 2 квітня було скероване проти іміґрантів з Італії.

Українці з цієї зміни нічого не скористають, бо, на жаль, справа іміґрації в Канаду із країн поза залізною заслоною ще й досі не урухомлена.

На фоті: Високодостойна пані Г. ФЕЙКЛОВ, федеральний міністер іміґрації та громадянства.

Треба сказати, що інформації чужомовної преси про високого гостя були більші, ніж у Торонті. Монтреаль не такий консервативний, як Торонто. Переважно французьке населення цього міста і своєрідна конкуренція між французами та англійцями робить це місто рухливішим і чутливішим у цілому ряді державно-політичної проблематики. І українці часто користають з цього.

У суботу 18 квітня, голова УНРади дає інтерв'ю українській секції "Голосу Канади", яке того ж дня передано в Україну. Одночасно виступає в українській радіопередачі.

Увечорі того ж дня в одному з кращих готелів міста відбувся бенкет на честь голови УНРади, який улаштувало т-во Сприяння УНРаді. На бенкеті було присутніх коло 200 осіб, людей різної політичної орієнтації, різної церковної приналежности, різної статі й віку...

Бенкет відкрив голова т-ва Сприяння УНРаді А. Білоцерківський, а проводив ним секретар цього ж т-ва К. Роговський.

З цікавіших промов на бенкеті треба відзначити промову голови місцевого відділу Комітету Українців Канади А. Гукала, який переконливо говорив про перевагу державного центру над іншими політичними організаціями. Промовець привів факти, як місто зустрічало голову ВО УНРади М. Лівицького, президента УНР в екзилі д-ра С. Витвицького, як зустрічає тепер голову УНРади Ів. Багряного. Усіх цих трьох достойників Монтреаль вітає, як представників кожної іншої чужої держави. Це було б неможливе, якби ми не мали Державного Центру УНР. При цьому п. Гукало згадує, що місто Вінніпеґ дало голові УНРади грамоту про надання йому прав почесного громадянина міста Вінніпеґу (одно з найбільших міст Канади, головою Вінніпеґу є українець С. Дзюба). Такі грамоти будь-кому не даються: за всю історію Вінніпеґу грамот видано лише 362, а Іван Багряний одержав 363-тю.

Ми не маємо змоги переказати усіх промов — їх було чимало і всі вони хороші. Від духовенства (на бенкеті були лише православні священики) промовляв о. Квасницький, промовляв ще представник естонського державного центру, пані М. Логуш — від літературно-мистецького клюбу, п. Канарейський від СУЖЕРО, полк. Вальдштайн від Союзу Бувших Українських Воянів, Б. Турченюк — від Технічного т-ва. Представниці ОДУМ-у Момот та Передерій передали голові УНРади квіти і патефонні пластинки з одумівським маршом на слова Ів. Багряного.

Цікаву несподіванку для всіх присутніх і для достойного гостя зробив маляр Гліб Радченко: він зірвав папір на стіні за президіяльним столом і всі присутні побачили над головою Івана Багряного його ж великий портрет, який намалював Г. Радченко і тут же врочисто подарував його голові УНРади.

Голова УНРади виступив з промовою, у якій закликав усіх до консолідації навколо УНРади і до підтримки її, як єдиного правного спадкоємця уряду УНР. При цьому зазначив, що тепер уже нема поділу еміґрації на заробітчанську й політичну — політична свідомість еміґрації виросла тепер настільки, що всі українці у вільному світі працюють на визволення України: українські прапори над вежами найбільших міст США і Канади, молитви і промови за Україну в конгресі й Сенаті США,

та в парляменті й Сенаті Канади, будова пам'ятників Шевченкові в Канаді та в США — це здобуток буквально всіх українських поселенців у цих могутніх демократичних країнах.

Іван Багряний подарував голові міста Монтреаль, Високодостойному сенаторові Сарто Фуніє свій роман "Тигролови" англійською мовою.

У неділю відбулося ВІЧЕ в одній із кращих заль міста. Було чимало імпрез у той день (приїзд голови УНРади не відбувся в час, який запляновано раніш), але все таки присутніх було кілька сот. На вічі було чимало запитів і виступів у дискусіях, але некультурних виступів, як то зробили севеушники в Торонті, у Монтреалі не було: віче відбулося спокійно й культурно, хоч опоненти (головно мельниківці) пробували "впіймати" голову УНРади, але це їм, звичайно, не вдалось — правду так легко не закриєш...

Промова була записана на плівку і того ж дня через "Голос Канади" передана в Україну.

У понеділок голову УНРади офіційно і урочисто ПРИЙМАВ ГОЛОВА МІСТА, відомий канадський сенатор п. Сарто Фуніє. У міській управі відбулася дружня розмова між головою міста Монтреалю та головою УНРади і обмін подарунками, зроблено чимало фот, які зберігаються в архівах міста. Наш гість вписався в золоту книгу почесних гостей Монтреалю, де вже вписано багато політичних діячів, голів держав, королів, королев, визначних мистців тощо.

Поза цим усім монтреальці, зокрема т-во Сприяння УНРаді, яке не так давно створене, спромоглося на одне діло, на яке не спромігся ніхто в цілій Канаді і США — на

ЗУСТРІЧ ІВ. БАГРЯНОГО З КАНАДСЬКИМИ ФРАНЦУЗЬКИМИ ПИСЬМЕННИКАМИ

Зустріч зорганізував секретар т-ва Сприяння УНРаді К. Роговський. Передбачалось, що цих письменників буде більша кількість, але їх прийшло тільки кількоро: молода письменниця Франсуаз Бюжо — авторка численних прозових творів для дітей, Жан Філіатро — автор трьох значних романів, драматург Жан Ґі Пілон, Фірнан Коті, Олів'є М. Ґуен та інші.

Р. Шульгін, який працює коментатором у французькому радіо і має добрі зв'язки з французькою інтеліґенцією Монтреалю, значно допоміг в організуванні цієї зустрічі. Він же й представив діячам французької канадської літератури Ів. Багряного: переповів життєписні дані про нашого письменника, зробив аналізу його основних творів "Сад Гетсиманський" та "Тигролови". До речі, письменники мали змогу оглянути майже всі твори І. Багряного українською мовою, а "Тигролови" кількома. "Тигролови" англійською мовою автор подарував для бібліотеки письменницького об'єднання в Монтреалі.

Р. Шульгін, подаючи творчу сильветку І. Багряного, показав його, як глибокого знавця людської душі й великого гуманіста, а поруч з тим і як пристасного пропаґатора своїх творчих ідей і як людину великої політичної активности: творця й лідера революційно-демократичної партії та голову українського парляменту в екзилі.

Треба сказати, що гості дуже зацікавились і особою Ів. Багряного і українською літературою взагалі. Вони задали чимало питань, цікавились творчими плянами Ів. Багряного, ділились своїми плянами. Напр., Франсуаза Бюжо, довідавшись, що Ів. Багряний активний і в ділянці дитячої літератури, розповіла, що вона зараз працює над казкою для дітей і обіцяла вислати примірник цієї своєї праці Ів. Багряному, як тільки вона вийде з друку.

З українців на зустрічі були присутні ще члени Монтреальського літературного клюбу пані М. Лоґуш, д-р Рудницький з дружиною, маляр Г. Радченко, а також члени т-ва Сприяння УНРаді д-р І. Чернишов, панове Момот та Канарейський, голова т-ва А. Білоцерківський та інші.

Це справді чималий осяг українців у Монтреалі — тут розпочато нову ділянку в боротьбі за наші впливи в Канаді, це була перша зустріч нашого визначного письменника з літераторами іншої країни й іншої культури. І в цьому велика заслуга монтреальців. Та я, признаючи заслугу певної групи людей, хотів би підкреслити й недоліки цієї зустрічі. Я сам був учасником цієї зустрічі і в мене склалось враження, що моїм монтреальським колеґам забракло сміливости й розмаху. Справді, все це було організовано й проведено цілком добре: грамотно, культурно, подбано навіть і про відповідний розголос (зустріч була сфільмована для телевізії і переслана в ефір другого дня), але сама зустріч була дуже скромною і чи не занадто офіційною. Було б додати інформації про українців у Канаді (показати гостям нашу питому вагу в цій державі) і про українців взагалі. Ці інформації треба б зробити на письмі. Інколи мені здавалось, що нас взагалі мало, а особливо тих, які володіють французькою мовою — гості час од часу лишались самі, чого допускати не варто. Треба було по-

кликати більше української інтелігенції, треба було винайти кошти для такої важливої й цікавої зустрічі. Є добра українська приказка: Якщо вже й падати з коня, то тільки з доброго! Або ще точніша: Узяв чорт Івася, то хай уже бере й колиску! Такі зустрічі нам потрібні, як вода й повітря. Не забуваймо, що письменники так чи інакше, а мають величезний вплив на формування громадської думки. Зустріч — великий осяг наших монтреальців, але саму зустріч не варто розглядати, як окремий і закінчений факт, а як початок зв'язків з чужою творчою інтеліґенцією. Приводом для цього початку став Іван Багряний, якому всі двері в Канаді відкрились дуже легко і щасливо. Але ці здобутки треба закріпляти й поширювати не тільки в Канаді, а у всіх країнах, зокрема у США та в Англії.

А що можна сказати про організацію зустрічі з письменниками, як на ній не було навіть такої високоінтеліґентної людини, як А. П. Степовий, який так хороше представляв голову УНРади на бенкеті й на вічі?..

Раненько другого дня по зустрічі з французькими письменниками, ми з Іваном Павловичем уже сиділи в поїзді, який нас віз у столицю Канади — Оттаву.

В ОТТАВІ, СТОЛИЦІ КАНАДИ

Голова УНРади був в Оттаві вже перед цим. Перший раз він їздив з проф. Юзником. Тоді він бачився (двічі) з прем'єром Канади Високодостойним Дж. Діфенбейкером, з міністром праці Михайлом Старчевським, з обома нашими сенаторами, з усіма нашими послами до парляменту тощо.

Розмови з ним були щирі, голова УНРади дав чимало інформацій, піднято цілий ряд питань, на які державні керівники Канади (особливо з українського роду) хотіли б мати відповідні вияснення. Особливо цікаві питання піднімав міністер праці Михайло Старчевський, посол М. Мандзюк та сенатор Іван Гнатишин. Ці зустрічі були і приємні, і корисні як для державних діячів-українців Канади, так і для голови УНРади.

Про розмови з головою уряду Канади не будемо говорити, але скажемо, що вони були також дуже щирі і приємні.

У програмі другої візити Ів. Багряного в столицю Канади ми мали лише два завдання: пресова конференція з англійськими та французькими часописами і виступ Івана Павловича в клюбі українських бизнесменів та професіоналістів, членами якого є й наші міністри, посли, державні службовці (яких в Оттаві є чимало), та різні фахівці.

Після вечері й доповіді в Оттавському клюбі бизнесменів та професіоналістів, голова УНРади розмовляв з членами клюбу, фотографувався з ними тощо. На нашому фоті одна з таких груп: (зліва) В. Топчій, Ів. Багряний, П. Волняк, Є. Боровський, Т. Симиренко, Т. Підгайний.

Очолює клюб п. В. Таский, урядовець одного з міністерств. Він був основним промотором усіх цих справ. Допомагав йому чимало агроном (теж визначний службовець одного з міністерств) Б. Мигаль.

Зупинилися ми в готелі Шато Лур'є. Зустріч з кореспондентами щоденників відбулася в перший день нашого приїзду. Як і завжди, книжки чужими мовами, особливо англійською, роблять свою справу і ставлення чужинців до Івана Павловича було винятково прихильне. Тим більше, що перекладачем був наш визначний посол до федерального парляменту п. М. Мандзюк. Репортажі в англійському щоденникові "Оттава Сітізен" та французькому "Лє Друа" були винятково прихильні й корисні для нашої визвольної справи. Нижче ми передруковуємо статтю з "Оттава Сітізен" у перекладі, щоб читачі мали змогу самі бачити, наскільки корисний для нашої пропаґанди був приїзд голови УНРади в США і в Канаду. Таких статтей у чужій пресі (американській та канадській за шестимісячне перебування Івана Багряного на цьому континенті було кілька десятків. Тиражі цих газет величезні і користь з таких статтей винятково велика. Сьогодні ми ще просто не розуміємо цього: це пропаґанда виняткової ваги і значення. Досі ще жоден з українських політичних та державних діячів такого успіху не мав і стільки в цій ділянці не зробив.

Тут не можна не згадати факту, що українська преса цього здобутку не скапіталізувала. Просто смішно (дехто сказав би страшно, але я таки кажу — смішно!), що більшість наших часописів (за винятком вінніпезького "Українського Голосу" та частково торонтського "Вільного Слова") просто не добачують присутности голови УНРади і одного з найвизначніших наших письменників Івана Багряного на нашому континенті. Особливо кумедно виглядають щоденники "Свобода" та "Америка". Щодо останньої, то хай їм Бог простить — там галицька й католицька засліпленість та ще дивні і шкідливі для самої газети монархістичні симпатії пояснюють усе. Але ставлення "Свободи" не дивувати не може — "Свобода", як правило намагається інформувати своїх читачів про українські справи якщо не об'єктивно, то хоч напівоб'єктивно. Але в даному випадкові цю об'єктивність як корова язиком злизала...

Приклад з Ів. Багряним ще раз підтверджує, яка слабість нашого Державного Центру через брак прихильної йому преси в цілому, а особливо яка слабість частини нашої еміграції, яка походить з центру України, і на якій фактично сьогодні тримається наш Державний Центр в екзилі, яке невміння показати і виявити себе. Без преси ми нічого не зробимо і Державний Центр УНР без преси совго завдання перед нацією не виконає.

Знаю, що мене знову будуть лаяти, але що правда, то не гріх: такої брутальної дискримінації в наших часах треба довго шукати. І трагедія в тім, що самі дискриміновані це бачать, але належних висновків не роблять, бо боротьби проти дискримінації діячів з центру України я таки не бачу. Протест міннеаполісців перед редакцією "Свободи" прозвучав дуже кволо й непереконливо.

На цьому терпить наша загальна справа.

Та вернемось до Оттави. Вечір (вечеря і доповідь) Ів. Багряного в клюбі бизнесменів та професіоналістів відбувся в дуже теплій і дружній атмосфері. Доповідь була не дуже довга (одна година і 20 хвилин), було цілий ряд запитань, відбулися дружні розмови з окремими членами клюбу.

Мені цікаво було спостерігати, яке враження доповідь Ів. Багряного робить в першу чергу на осіб, які народилися і здобули освіту вже в Канаді. Признаюсь, що я був дуже втішений: ці люди, батьківщиною яких є таки Канада, Україну відчувають і люблять. Багато з того, що сказав доповідач, було їм новим і воно їх насназкувало. Характерна особливість І. Багряного — оптимізм і віра в свою націю, реальний підхід до сучасного становища в Україні. Це саме те, що й робить його виступи дуже важливими і впливовими.

Вечором проводив голова клюбу п. В. Таський, подякував доповідачеві від імені клюбу п. Б. Мигаль. На жаль, не всі фота вдалися і мені дуже шкода, що я не зміг видрукувати фота з президіяльного столу.

З клюбу ми з Іваном Павловичем вирушили просто на станцію і за півгодини вже їхали до Торонта, приємно згадуючи милих і симпатичних оттав'ян, особливо В. Таського та Б. Мигаля, які справді зробили чимало, щоб цей вечір у столиці Канади відбувся взагалі, а до того ще й цілком добре.

П. Волиняк

БОРЕЦЬ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ ВІРИТЬ У НЕМИНУЧІСТЬ ВІЙНИ

Іван П. Багряний, віддана людина визволенню України з-під більшовицького панування, прибув в Оттаву цього тижня з передбаченням війни.

Видатний письменник, поет і голова Українського Парляменту в екзилі об'їздить Канаду і Сполучені Штати, щоб здобути прихильність державних голів і українських поселенців цих країн для визволення колишніх незалежних слов'янських держав з-під більшовиків.

"Війна між сходом і заходом неминуча" — каже він. — "З цього може прийти визволення України та інших колись незалежних держав. Ми віримо в неминучість основного конфлікту і в те, що поневолені народи повстануть і будуть помагати Заходові".

"Але, якщо ми розглядаємо визволення нашої країни через війну Сходу з Заходом", — підкреслює він — "ми не є "паліями війни". Ми з наших неодноразових досвідів протягом сторічних змагань, знаємо гіркоту, горе і спустошення, яке приносить війна".

НЕ АТОМОВОЮ ВІЙНОЮ

"Ми не уявляємо чергового конфлікту, як водневу війну. Всі великі потуги достатньо озброєні цією смертельною зброєю, щоб створити патову ситуацію противникові. Ніхто не зможе вжити водневої бомби і уникнути цілковитого спустошення. Я припускаю, що воднева бомба не буде вжита, як і отруйні гази в першій світовій війні".

"Свобода", — говорить він, — "є дорогою нашим серцям, як і вашим. Вже 900 років по народженні Христа Україна мала свою незалежність, демократичні форми уряду. Ми споконвіку протиставились імперіялістичній Росії та стало боролись з нею, обороняючи свободу України".

Ів. Багряний — син робітника, народився 1907 р. недалеко Полтави, там, де в 1709 р. український народ під проводом Івана Мазепи разом з Карлом XII бився проти Петра Першого, і обидва були переможені у боротьбі за свободу.

Пан Багряний став видатним письменником і поетом. Він був пов'язаний з багатьма передовими письменниками його країни, що деяких з них брутально знищили комуністи в 1937 — 1938 рр. під час періоду Єжовщини.

В СИБІРСЬКІМ ТАБОРІ

В 1932 р., за опозицію до комунізму, його було заарештовано, засуджено на п'ять років та заслано в Сибір на Бамлаг.

"Там перебували сотні тисяч ув'язнених", — говорив він. — "Це були кримінальні і політичні невільники, але

карні злочинці мали всі переваги — легша праця тощо, а політичні були на важких роботах, мали гірше харчування і піддавались різним іншим утискам.

Після кількох років заслання він втікає у своє село, але його скоро винайшли і посадили в тюрму.

Коли гітлерівські німецькі війська спустошили Україну в 1941 р., він знову втік і пристав до повстанців, щоб воювати проти обох — німецького і більшовицького — загарбників.

НАПИСАВ КНИЖКУ

В 1945 р., під час масової репатріяції політичних втікачів, він став проти цього руху та написав книжку "Чому я не хочу повертатися на "родіну", яка була перекладена багатьма мовами і цілком змінила становище переміщених осіб.

Він став Головою Українського Парляменту в екзилі, який перебуває в Мюнхені, Німеччина, де п. Багряний тепер стало перебуває.

За його творчість, яка скерована проти окупанта, більшовики погрожують і шантажують, з метою примусити його замовкнути і припинити боротьбу. Вони навіть примусили його 23-річного сина Бориса, який через обставини залишився в Україні, виступати радіом і просити батька повернутись у "більшовицький рай".

Написав "Аве Марія", "Тигролови", "Сад Гетсиманський", "Огненне коло" та інші.

Пан Багряний не розмовляє по-англійському, його коментарі перекладав Й. Н. Мандзюк, член Парляменту від округи Маркетт у провінції Манітоба.

Пан Багряний промовляв до оттавських українських підприємців та професіоналістів у їх клюбі минулого вечора. Його супроводжав у подорожі Петро Волиняк, видавець українського журналу "Нові Дні", який видається в торонті.

("Оттава Ситизен", 23. 4. 1959 р.)

З НОВИХ ВИДАНЬ

Ольга ДОБРЯНСЬКА-КОРЕНЕЦЬ, ЗШИТОК МАЛОГО МОНГОЛА, оповідання, стор. 61, видання авторки, Нью-Йорк, 1957.

Ф. ОНУФРІЧУК, ДУША І КВІТИ В ДАВНІХ РЕЛІГІЯХ, стор. 42, видання авторове?.. Вінніпеґ, Канада, 1958.

Видання циклостилеве, чи писане машинкою, а потім фотографоване, але друк чіткий і приємний.

Джон КІТС, ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ, вступна стаття й переклади Яра Славутича, стор. 50, Українська видавнича спілка, Лондон, 1958.

Яр СЛАВУТИЧ, ІВАН ФРАНКО І РОСІЯ, розвідка, стор. 25+3, видання УВАН, серія: Література, ч. 5, Вінніпеґ, Канада, 1959.

Іван БАГРЯНИЙ, КАЗКА ПРО ЛЕЛЕК ТА ПАВЛИКА - МАНДРІВНИКА, ілюстрації автора, видання друге, стор. 47, в-во "Україна", Новий Ульм, Німеччина, 1958.

Проф. Євген ОНАЦЬКИЙ, УКРАЇНСЬКА МАЛА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ, книжка друга, літери В — Г, стор. 123 — 298, видання адміністратури УАПЦеркви в Аргентині, Буенос Айрес, 1958.

Проф. Є. ОНАЦЬКИЙ, УКРАЇНСЬКА МАЛА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ, книжка третя, літери Д — Є, стор. 303 — 430, видання адміністратури УАПЦеркви в Аргентині, Буенос Айрес, 1958.

Ціна 1-ої і третьої книжок — по 1.50 дол. кожна, ціна другої — 2.00 доляри, вся праця коштує 15.00 дол. Замовляти на адресу:

V.Rev. Boris Arijczuk, H-dad Sta Virgen, Casilla de Correo Central 160, Buenos Aires, Argentina.
V.Rev. Iwan Tkaczuk, 132 E.-7th St. New York 9, NY, USA.
Iwan Hayduk, 11904 — 127 St. Edmonton, Alta, Canada.
T. Hrehorchak, Caixa postal 1340, Curitiba-Parana, Brasil.
Eugenia Katrenko, 5 Maple St. Bayswater, Vict. Australia.
Kornel Lastiwka, Linerstr. 53/13, Wien XIV, Austria.
Mykola Hajuk, Schronfeld 54, (13a) Erlangen, Germany.

Марія КУЗЬМОВИЧ - ГОЛОВІНСЬКА, ГОРБАТЕНЬКА, оповідання, стор. 48, ілюстрації й обкладинка Б. Стебельського, тираж 3.000, в-во "Добра книжка", Торонто, Канада, 1957.

ОММ, ЧОРТ, НАПРАВДУ!, з правдивої події в Африці, стор. 24, видання оо. Василіян, Торонто, Канада, 1958.

Хоч книжка видана за дозволом єпископа Ізидора, але автор її щось не дуже то певен у доцільності цього видання, бо дуже ховається за "таємничі" літери. Обкладинка теж трохи "чортяча" — намальовано якусь невиразну потвору і читач мусить вірити, що то чорт. Автор малюнка також невідомий. Тираж — 3.000 прим.

Єромонах Андрій Йосафат Григорий ТРУХ, ЧСВВ, ЖИТТЯ СВЯТИХ, духовні читання для українського народу на кожний день Божого року, книжка третя, липень— серпень — вересень, стор. 462, у гарній твердій оправі, добрий папір, виразний друк, багато ілюстрацій, видавництво оо. Василіян, Торонто, Канада 1958.

Михайло МАРЧЕНКО, СУСПІЛЬСТВО НАЙБЛИЖЧОГО МАЙБУТНЬОГО — ЦЕ НОВЕ СУСПІЛЬСТВО ДРІБНОВЛАСНИЦЬКЕ, стор. 119, видавництво "Дрібний власник", Дербі, Англія, 1957.

Гнат О. ДІБРОВА, ГАМИ ДАЛЕЧИН, поезії, стор. 65, обкладинка Петра Холодного, де і хто видав — невідомо, 1957 рік, але автор не забув написати: "Права автора застережені".

Микола ШЛЕМКЕВИЧ, ВЕРХИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТИ, Промови — Доповіді, серія "Життя і мислі", кн. 5, стор. 160, обкладинка С. Гординського, в-во "Ключі", Нью-Йорк — Торонто, 1958. Ціна 2.00 дол.

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ, НОВЕЛЯ ЯК ЖАНР, науково-популярна довідка, стор. 30, видавництво "Перемога", Буенос-Айрес, Аргентина, 1958, тираж 500 прим.

Д-р Іван МАКУХ, НА НАРОДНІЙ СЛУЖБІ, спогади, загальна редакція С. Довгаля, стор. 628, двокольорова обкладинка Е. К. Видання "Української Вільної Громади", Детройт, США, 1958.

Це спогади визначного галицького діяча, книга ілюстрована численними фотами, на початку вміщено портрет автора.

Леонід ПОЛТАВА

НА ЗІРВАННЯ ХРАМУ

Повільно, з натугою падали вежі
І різьблені янголи — теж;
На зірваній вежі світилась пожежа —
Відлуння небесних пожеж.
І Нобеля тінь у диму виростала,
І чоло увінчував піт:
Хіба ж це для того, щоб церква упала
Вимріював він динаміт?

Вельмишановний Пане Редакторе!

Ще від жовтня місяця, коли я прочитала в "Українській Літературній Газеті" нотатку О. Трофимовської про книжку Людмили Коваленко "Рік 2245", я мала велике бажання написати до якогось друкованого органу і висловити своє обурення цією нотаткою.

Перше, що мене обурило, була навмисна неточність у подаванні цитат. Вирвавши фразу, що там де була Росія, буде Зоологічний Парк для всього людства, пані О. Трофимовська випустила найцікавішу, здавалось би, для неї частину про те куди подівся російський народ, а перестрибнула до останньої фрази "перемішались усі на купу". Вона випустила такий діялог:

— Якто — Зоо? — схопився на ноги Іван. — А люди ж де?

Петрик подумав хвилину, потім показав на екрані кількох людей і запитливо глянув на Івана, немов питаючи:

— Це?

— Це — хитнув головою Іван.

— Европа, Азія, Африка, Америка, Австралія, — відповів Петрик і широко розвів руками.

— Перемішались усі на купу — пояснив Юрко. — Та ти не заважай, а давай учитись далі".

Як бачите, тут і слова нема про те, щоб Л. Коваленко, навіть у своїй фантастичній утопії, збиралась "унічтожіть русскій народ". Але пані О. Трофимовська, навмисно переплутує цитати і образи роману, щоб вилити своє обурення, яке фактично викликане в неї тим, що хтось посмів, навіть у фантазії, навіть і в далекому майбутньому, знищити російську більшовицьку імперію, зробити Зоопарк там, де був центр світового комунізму.

Друге, що обурило мене, це ще гірше павутиння недомовлень, перекручень і натяків, якими О. Трофимовська намагалась кинути тінь якогось тоталітарного мислення і навіть чи не коляборації через твір Л. Коваленко на саму авторку.

Не знаю, наскільки О. Трофимовська взагалі має моральне право робити комусь такі закиди, але знаю Л. Коваленко ще від її діяльности в Україні і знаю, що вона працювала в Українському Червоному Хресті, взяла на себе один із найважчих відділів — Допомоги військовополоненим, організувала жінок, які їздили від одного табору до іншого, збираючи списки полонених, допомагала матерям та жінкам діставати посвідки, тільки з якими вони могли їхати визволяти своїх чоловіків і синів. Словом, робила все, що йшло всупереч бажанням і намірам нацистів в Україні — і врешті, як знаємо, Український Червоний Хрест німці закрили, старих службовців арештували, а потім розігнали, майно й харчі реквізували, а сам УЧХ перетворили на Допомоговий Комітет, на чолі якого було поставлено якогось німецького матроса.

Павутиння О. Трофимовської було досить привабливе для кожного російського шовініста, який хотів би вилити свою злість на українців, а тому недиво, що якийсь Ю. Б. в "Новому Русскому Слові", ґрунтуючись на нотатці О. Трофимовської, обвинуватив усю українську еміґрацію, "смятенниє уми" якої мовляв ще й досі мріють про "властелина мира".

Але тут наступає дивна річ, ролі міняються і виходить, що навіть "Н. Р. Слово" віддає більше пошани і справедливости до українського автора, ніж то спромоглась зробити "Українська Літературна Газета". "Н. Р. Слово" пише, що одержало спростування від Л. Коваленко, яка обвинувачує їх у підтасовці фактів. І хоч "Н. Р. Слово" не наважилось надрукувати спростування" Л. Коваленко, але воно все таки вважало своїм обов'язком видрукувати ті місця, з її роману які воно перекрутило. Це "Н. Р. Слово" могло тим легше зробити, що воно знову сховалось за "Українську Літ. Газету": ми, мовляв, книжки Л. Коваленко і не бачили, а писали

В. СОСЮРА

СКІЛЬКИ РІК...

Скільки рік,
Скільки гір
В нашім ріднім краю!..
Синій зір
Краще зір
Світить в душу мою.
  Шум дібров,
  В жилах кров,
  Наче пісня дзвінка...
  Сльози знов
  І любов,
  Як з рукою рука.
Скільки миль,
Скільки хвиль
Море тче голубе!..
Я б проплив
Даль морів,
Щоб побачить тебе.
  Скільки гір,
  Скільки зір!..
  Я б злетів в голубе
  Вище гір,
  Вище зір,
  Щоб обняти тебе.

все тільки на підставі того, що надрукувала "Українська Літ. Газета".

І це створює третю причину мого обурення, через яке я не можу мовчати. Чи вороги мають виявляти більше пошани до нас, ніж ми самі? Чи не могла "Українська Літературна Газета" бодай перевірити, наскільки цитати О. Трофимовської відповідають тому, що написано в романі і не вирвані з контексту? Чи редакція "Української Літ. Газети" не мала змоги довідатись про минуле такої відомої в нашому суспільстві особи, як Л. Коваленко, і стриматись від кидання на неї очорнювальних і безпідставних політичних натяків?

Активну частину нашої еміграції можна, на мою думку, поділити на дві частини: тих, які живуть З української справи, і тих, які живуть ДЛЯ української справи. Обидві категорії роблять корисну роботу. Але ті, що роблять українську справу засобом для свого існування і тільки з такого погляду цікавляться нею, не сміють очорнювати тих, хто приніс для неї жертви. Бодай стільки ієрархії мусимо ми зберегти в нашому суспільстві, якщо хочемо, щоб воно лишилось здоровим і творчим.

Ганна ЖУРКО

Вш. д-р Ю. М-н, ОВКВУД, США, Дякую за вирізку з "Нового Шляху". Ви даремно мені її прислали — ми обмінюємось з "Новим Шляхом" виданнями, то я того "Відкритого листа до Лева Т. Орлигори", але адресованого фактично мені, читав.

Ні, дорогий докторе, не буде діла — на полеміку з "Новим Шляхом" Ви мене не спровокуєте. Я Вам писав уже про це не раз. Мене дивує Ваша впертість.

Зрозумійте, врешті, що О. Довженко і отой географічно-пташино-звірячий псевдонім — явища ніяк не співмірні! А Ви хочете, щоб я їх зрівняв!

А той, як він підписався в "Н. Шляху", "Ів. Бондаренко, колишній актор Укр. Нар. Театру в Києві, М. К. Садовського" (проаналізуйте це речення!) такий кіноартист, як я лікар. Ось цитата з його листа, яка стверджує мою думку про нього: "Мене негайно відправили в сторону заводу "Большевик", де поміщалося Всеукраїнське Кіно-Фабричне заведення (ВУФКУ)".

Якби він справді був не кіноактором, а хоч би культурною людиною, то він би не тільки знав, що таке ВУФКУ, а й знав би, де воно містилось. А розшифрувати ВУФКУ як "Всеукраїнське Кіно-Фабричне заведення" (ну, й словечко ж!), то треба бути "артистом" такої міри, як отой географічно-звірячо-пташиний анонім "кінорежисер"...

Врешті, я театральні здібності того І. Бондаренка знаю ще з Австрії. А хто його "примучив" написати того листа, я довідався як оце був у Монтреалі. І мені ще раз стало шкода мельниківців, бо: 1. На їх редакторах їздять "бугаї-верхівці", 2. Вони не вміють відміняти іменника "свиня", 3. Не знають, що таке ВУФКУ, а беруться оцінювати О. Довженка! Справді: нещасна партія!

А той "малий онук Великого Діда" з партійним квитком замість розуму й совісти, який "примучив" нещасного Ів. Бондаренка написати того примітивного листа, найбільше шкодить своїй власній партії.

Оце і все, дорогий пане докторе! Полемізувати з "Новим Шляхом" я таки не буду, хоч би Ви навіть виреклись мене назавжди. П. Волиняк

Петро ДОРОШКО

ЗЕМЛЯ БАТЬКІВ

Живу тобою, дихаю тобою,
Життя моє, земля моїх батьків.
Ну, чим би ще крім кровною любов'ю,
За все тобі віддячити зумів!

Дивлюсь на тебе, і перед очима —
Краса, що їй ніколи не злинять.
Твої лісами вкриті височини,
Твої долини серце полонять.

Хвилює вітер лан широкополий,
Виспівує в садах між верховіть.
Твоє майбутнє з книжкою до школи
В хустині чи в картузику біжить.

Щоб вивчить, полюбить дороги братські,
Оце село, де дід і прадід ріс,
Тавриди гори, праліси карпатські.
Далекий шум чернігівських беріз.

Орлицю, що над нами хмару ріже,
Пірнаючи в безмежжі голубім.
Булатний зблиск Дзержинки й Запоріжжя
І чорний хліб донбасівських глибин.

І думу-пісню — хто ж її забуде,
Збережену віки в серцях палких! —
Все, що сьогодні є, що завтра буде,
Як витвір дум і чесних рук людських.

Тобі, мій світку, з кров'ю і любов'ю
Мій кожен подих поки я живий,
Живу тобою, дихаю тобою,
Твого спокою пильний вартовий.

З ПРЕСИ

ЧЕКАЄМО ЛІТЕРАТУРНОЇ ДИСКУСІЇ

ВІД РЕДАКЦІЇ: Передруковуємо нижче статтю з "Листів до приятелів" про потребу літературної дискусії, вважаючи, що цей голос буде цікавий і нашим читачам.

Статтю передруковуємо повністю і без змін — стилістичних поправок ми в ній зробити не могли.

Однією з хиб з'їзду українських письменників у грудні м. р. назвав поет Богдан Бойчук те, що на ньому була заглушена мистецька проблематика творчости.

Є велика міра правди в цих словах. Підкреслювались єдність літературного процесу еміграції й України, потреба зв'язків із чужими літературами; бодай натяками відзначено і етично-виховну проблематику (питання позитивного героя). Поза загальні бажання доброї мистецької кваліфікації дискусія не вийшла і з браку часу мусіли зректись слова й ті, що може хотіли саме тієї проблематики торкнутись (Юриняк).

Ми далекі від того, щоб обвинувачувати провід з'їзду, зокрема провід об'єднання "Слово", який має особливі заслуги в тому, що з'їзд взагалі і то в добрій формі відбувся. Але ми вітаємо коротку й речеву заяву Б. Бойчука, як благовісний знак і бажання молодих літераторів усвідомити собі й суспільству суть і значення на цьому короткому з'їзді — зустрічі після десяти років — було б можливо розвинути плідну дискусію на те-

ми неторкані не то в доповідях на з'їзді, але майже неторкані і в літературній журналістиці.

В заяві Б. Бойчука (а хочемо бачити в ній голос молодого літературного покоління) поруч із слушними завваженнями був фальшивий тон. Журналіста (Очевидно, автор хотів сказати "критика". Ред.), який за останній рік найчастіше і систематично пригадував суспільству існування літературної критики, збув Бойчук презирливим "сварогівщина"... І як виявилось, цей фальшивий тон не був припадковим кіксом. З "Нових Днів", за січень ц. р., із звіту ред. Волиняка, довідуємось, що немилого критика просто не запрошено на з'їзд, зцензурувавши його голосуванням. Коли цей сумний факт поставити рядом із висловленим бажанням дискусії, то вражає деякий брак логіки. Бо дискусія це ж зудар думок, і хто голосуванням усуває іншу думку, той зрікається дискусії.

Наша думка така: — для нас є справді великою радістю те, що існує вже і то поважний гурт молодих і талановитих літераторів, що їх називають, чи вони самі себе називають "модерністами". Це знак, що вільний літературний процес продовжується і продовжуватиметься. Інакше стояли б ми перед обривом, перед смертю. Інакше, як добре висловився Юрій Дивнич, не було б уже навіть кого лаяти... Вважаємо заслугою Дивнича те, що він підтримує систематичні зв'язки з групою молодих письменників, підбадьорує їх, представляє їх суспільству. Але так само корисною річчю вважаємо і систематичну критику, ведену Вадимом Сварогом. І хоч не підписуємось згори під кожною його думкою, цінимо його одвертість, що має в собі щось із громадської відваги в час, коли снобівським знаком вищости стає падати на коліна перед усім незрозумілим, навіть безглуздим, якщо воно має марку модернізму. Критика Сварога це ж саме виклик до дискусії.

Хтось скаже: мистець не повинен дискутувати з критиком. Його справа творити і зрілим твором доказати свою правду. Тільки малі завваги до тієї гарної й слушної засади. Коли мистець хоче дискусії, тужить за нею, не повинен ухилятись від неї. І друга заввага: для поета, для письменника взагалі, що міг би про себе сказати: "Ich singe wie der Vogel singt", вище названа засада відповідна. Але саме у сучасних модерністів трудно шукати ірраціонального пташиного щебету. Це творчість, іноді просто робота, від ума, від розуму. Тимбільше можна сподіватись розумової оборони в дискусії.

Літературні журнали є і напевно радо міститимуть голоси до дискусії. Є дійсно модерні, гарні й доступні можливості малотиражевих видань, потрібних для таких дискусій. І ми чекаємо її. І будемо радіти, коли критичні ходи Сварога й обурення ними в гурті модерністів стануть початком такої доброї дискусії. І якщо в ній оформиться сама проблематика і почнуть кристалізуватись окремі різні відповіді, аж тоді і дискусія на наступному з'їзді письменників буде речева й плідна.

М. ГЛИНЯНСЬКИЙ

("Листи до приятелів", ч. 2, лютий, 1959 р., Нью-Йорк.)

НЕВІДОМІ РУКОПИСИ

У відділі рукописів Державної публічної бібліотеки Академії наук УРСР зберігається велика кількість матеріялів літературного характеру. Досить сказати, що тільки автографів та рукописів клясиків української літератури у відділі нараховується близько тисячі.

Відділ провадить також роботу по збиранню нових матеріялів, зокрема рукописів українських радянських письменників.

Останнім часом при опрацюванні матеріялів нами було виявлено п'ять досі невідомих листів Я. Щоголева до історика української літератури М. І. Петрова, датованих 1883 роком; лист Л. Глібова до О. С. Баліної від 23 листопада 1863 року та лист І. Нечуя-Левицького до Л. М. Жебуньова від 3 березня 1915 року.

Листи Щоголева до Петрова становлять значний інтерес для дослідників, оскільки з цих листів видно, що поет зовсім не був байдужим до думки громадськости про його твори, як це досі вважалося.

Зокрема. Щоголев пише, що не надсилав Петрову даних про себе, бо чекав, яке враження справить на критику і читачів його збірка "Ворскло". І лише тоді, коли з'явилась рецензія в газеті "Діло", а сам поет одержав ряд листів, з яких побачив, що декого книжка "ударила по сердцу", він наважився відповісти Петрову.

До листа, в якому він викладає свою автобіографію, Щоголев додав на кількох сторінках свої зауваження до рецензії на "Ворскло", вміщеної в галицькій газеті "Діло". Тут він, зокрема, звертає увагу Петрову на ту обставину, що рецензент, спинившись на творах про життя простого люду, залишив поза увагою те, що поет одним з перших "прорубил окно в интеллигентные покои".

Щоголев заперечує твердження рецензента, ніби він займається "изобретением" нових слів, посилаючись на словники Левченка, Закревського та Піскунова. З цього приводу він пише: "Вообще я всячески избегал необходимости изобретать слова. Если не находил их, то лучше бросал писать стихотворение".

Дещо з цих листів Щоголева було використане Петровим в "Очерках украинской литературы XIX в.", про що він говорить у примітці — "Нами использованы так же и не бывшие в печати материалы".

Лист Л. Глібова є відповіддю на пропозицію Олени Степанівни Баліної видати його байки. Вибачаючись за довге мовчання, Глібов вказує і на причину цього: "Катастрофа, случившаяся в Чернигове, по поводу безумной проделки одного юного господина, навлекла на меня незаслуженное подозрение — и "Черниг. листок" приостановлен начальством; я преехал на время в Нежин, откуда и пишу Вам свое запоздалое послание".

В свою чергу Л. І. Глібов сповіщає О. С. Баліну, що він готує для друку до нового року небувале видання на українській мові під назвою "Ворожка" ("Веселая книжечка в гулящий час. Український оракул").

При згоді О. С. Баліної бути видавцем, Глібов візьме на себе редакцію і коректу і надрукує книжку в Чернігові чи Києві.

Лист І. Нечуя-Левицького до Л. М. Жебуньова цікавий насамперед тим, що в ньому є таке місце:

"...при виданні VI тома повість "Кайдашова сім'я" треба передруковувать не по моєму виданню 1886 року ...а по виданню Череповського, де зробив поправки в мові і в словах, часом не вдатних. Так само треба видати й оповідання "Баба Параска та баба Палажка", не по виданню Череповського, а останньому пізнішому моєму виданню в І томі (друге видання) 1910 року".

М. ВІЗИР,

зав. відділом рукописів Державної публічної бібліотеки Академії наук УРСР.

("Літературна Газета", Київ.)

Євген ФОМІН

ДНІПРО

Не знаю, як тече і голубіє Сена,
Як Темза піниться в ґраніт.
Проте, на весь широкий многолюдний світ
Нема ріки милішої для мене
За тебе, Дніпре мій!

Стрічаючи зорою
Зійду на кручу я — ти, шумний, підо мною.
І легко так стає, і глибше я люблю
Цю землю радісну, омивану тобою!

УКРАЇНСЬКА ЛІКАРНЯ В КАНАДІ

28 квітня ц. р. в Торонті відбулась пресова конференція, на якій дирекція Т-ва Української лікарні св. Андрія, яке вже існує довший час, поінформувала редакторів, що т-во вже купило існуючу лікарню "Страскона Госпіталь" у Торонті, 32 Ґотік Авеню.

Із вияснень дирекції і присутніх лікарів виходить, що українська лікарня св. Андрія не має наміру перетворитись у прибуткове підприємство, а що її метою є дати українцям добру й дешеву медичну допомогу. а також стати медичною установою, у якій українські лікарі мали б змогу підвищувати свою кваліфікацію.

Т-во збирає фонди поміж українським громадянством і сподівається, що йому вдасться пізніш значно розбудувати існуючий уже "Страскона Госпіталь".

Управа т-ва складається з таких осіб: В. Гультай — голова, А. Тершаковець — заступник голови, Я. Спольський — секретар, д-р М. Кушпета — референт зв'язків, а д-р Р. Цурковський, д-р Віра Кос, д-р І. Вахна, панове М. Ленді та С. Коваль — члени управи.

Є всі дані сподіватись, що новостворена українська лікарня, яка є першою українською лікарнею на цьому континенті, не тільки існуватиме, а й успішно розвиватиметься і стане черговим здобутком українців Канади.

МАЙЖЕ ДИСОНАНСИ АБО ПАРОДІЯ НА ПАРОДІЮ

На вітрі глечики порожні, як один.
У темряві зелені янголята
Із пальцями повнісінькими риб.
А м'ясорубками захряс майдан.
Не треба сонця, місяця і зір:
За смолоскипи — віхті зер.
— І як тує вивести їх у поети? —
Аж хлипав над рукописом Перун:
— Малі на вербах нащепили динь,
А я, світобудови абсолютний раб,
Напомацки ніяк не розберу,
Де голова, а де кавун...

Іван ДУК

Вчасно відновіть передплату — нагадувати нема комуй нема коли.

Не дайте, врешті, журналу сусідові — хай передплатить сам.

ЗВЕРНЕННЯ ДО

КАНАДІЙЦІВ ПО ВИБОРУ

Пристосуватись до нового суспільства — це не легка справа для дорослих осіб. Ми знаємо, що багато з-поміж мільйона (1,000,000) людей, які вибрали свій осідок в Онтаріо впродовж останніх 13 літ, будуть здивовані подіями, що навкала них відбуваються. Щодо економічної ділянки, то вони потребують допомоги у справах громадянства, законів, руху, здоров'я і освіти. Щоб допомогти цим канадцям по вибору стати правдивими і щасливими громадянами, Уряд Провінції Онтаріо відкрив новий відділ громадянства при Департаменті Провінціяльного Секретаріяту в будинку Парляменту в Торонті.

Цей новий відділ буде діяти як зв'язковий поміж Федеральними і Провінціяльними Департаментами та буде давати свої поради й допомогу новим громадянам. Цей відділ дасть інформації як треба зробити аплікації на документи громадянства, коли за федеральним законом п'ятилітній період вичікування скінчиться, та приготує і упорядкує ці документи зовсім безплатно. Цей відділ громадянства дасть інформації у справах вивчення англійської мови та громадянства та інформації про закони, рух, здоров'я як і про допомогу в поліпшенні умов життя, якщо виникне потреба; по суті у всіх інших справах які полегшують щасливий побут наших канадців по вибору.

Уряд Провінції Онтаріо запрошує сердечно всіх канадців по вибору користати з цих нових можливостей в разі потреби.

DEPARTMENT OF THE PROVINCIAL SECRETARY

PROVINCE of ONTARIO

Hon. Mackinnon Phillips, M.D.
Provincial Secretary and
Registrar General

Hon. Leslie M. Frost, Q.C.
Prime Minister